

ЖЕНСКИ СВЕТ

ЛИСТ ДОБРОТВОРНИХ ЗАДРУГА СРПКИЊА.

В Л А С Н И К:
ДОБРОТВОРНА ЗАДРУГА СРПКИЊА НОВОСАТКИЊА.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ:
АРКАДИЈЕ ВАРАЂАНИН.

Излази: Сваког 1. дана у месецу по ст. кал.
Претплата, рукописи и све што се тиче листа, шаље се на уредништво Нови Сад (Ujvidék).

Цена: на годину 3 круне; за Србију 3½ динара.
За све остале земље 3½ франка у злату.
Поједини бројеви 30 потура.

М О Л Б А

бившим ученицама Српске Више Девојачке Школе у Новом Саду.

Српкиње сестре!

Српској вишој девојачкој школи у Новом Саду прети опасност да ће у њој престати рад и да ће се због недовољних материјалних средстава затворити.

Сестре!

Зар ми можемо дозволити да то наступи? Зар смемо мирно гледати да нам се отргне колевка у којој смо стицали љубав ка науци? Зар би ма која од нас могла поднети тај народни пораз и равнодушно гледати, како се један просветни завод за образовање женскиња и васпитање читавог женског нараштаја укида због немарности наше и привидне немаштине? И ако то могу други, зар смемо то ми, бивше ученице те школе? Зар да се укине новосадска виша девојачка школа баш пред нашим очима, под данашњим нараштајем?

Сестре, ми то не можемо допустити. Ми то и нећемо допустити. На нама је, бившим ученицама новосадске више девојачке школе, да почнемо са старањем око тога, како да се нађе начин и средство, којим ће се стално, не само тренутно, одржати овај завод и осигурати његов опстанак. Учињен је већ јаван апел на наше установе, али ми, бивше ученице, треба између себе да покренемо акцију и да скупљамо, где год доспемо и ма од кога било, прилоге са новосадску вишу девојачку школу. Сложимо се и организујмо се у ту сврху. Обвежимо се да ће свака бивша ученица те школе давати свој годишњи прилог, ма колико скроман он био. Приређујмо забаве, јавна предавања, села у корист одржања новосадске српске више девојачке школе!

Почнимо ма где, само што пре!

Сестре!

Покажимо, да смо у стању да одржимо себе и да смо моћни да се из своје снаге старамо за просветни напредак свога народа.

Одазовимо се молби наше савести и општој нашој, српској дужности.

Сестрински српски поздрав!

У Новом Саду, 7. јула 1913.

Др. Владислава Беба Полит.

За Српску Вишу Девојачку Школу у Новом Саду.

Кад однегујеш сина, те дорасте до коња и до бојног копља, па запрети кнежева клетва, и он ти се кида са груди, да оде у бој љути и падне за род и домовину, срце ти се материнско цепа; али српска је мајка вазда показала и доказала да и ту уме тврда срца бити и од срца сузе не пустити. Материну љубав замени понос, да је родила и однеговала јунака — а јунак и јесте зато да гине за свој род — и то јој је превој на љуту рану, под којим рана нагриза срце, али се споља ником не показује, и мајка дочека суђени дан, да оконча живот по вољи Божјој и његовим природним законима.

Али кад мајка однегује себи одмену и своју слику и прилику, доведе је до цвета младости, до венчаног венца здраву румену као ружа, па је онда напрасна, изненадна бољетица каква отргне из мајчина наручја и свали у гроб: над таким сломљеним цветом и прераним му гробом много је материно срце већ препукло прстивећи се таком поремећају реда у природи, да мајка ћерци заклапа очи на самрти и пали свећу воштаницу — јер за ту рану нема мелема. Тако е природно у физичком свету.

Но није друкчије ни у духовном. Сличан бол и силан потрес осећамо у срцу и кад нам духовно чедо тако изненада смртно оболи.

Таке мисли и осећања навалише и на мене, када чух да ће се Српска Виша Девојачка Школа у Новом Саду укинути због оскудице новца за њено издржавање. У мојој души оживеше наједном оне лепе слике родољубља и разбора из прошлости, из дана рођења те српске шкоке. Живо се сећам, када сам се у шетњи на дунавској обали срела

са покојним Ђорђем Натошевићем, те разговор повели о нашем народном образовању, којом приликом сам му скренула пажњу, да народ треба што и за женско образовање да учини, јер његова будућност зависи претежно од добрих матера, а не стоји кућа на земљи него на жени. На тај начин је мисао о оснивању наших виших девојачких школа прво од мене потекла, а то је Натошевић и јавно признао. Но ја нисам остала само код замисли, него сам прешла и на дело: сазвала сам ондашње образоване Српкиње Новосаткиње на договор и покупила од њих потписе за молбу на сабор, да се оснује виша девојачка школа у Новом Саду, Панчеву, и Сомбору. Са том молбом отишле смо у Карловце баш пред затварање сабора и задобиле и потписе свију посланика, који онда молбу поднесоше сабору, те овај једногласно закључи отварање виших девојачких школа.

Зато сад, када стиже црни глас, да је наша виша девојачка школа на умору баш сад, када је већ толико напредовала, да се је ето окитила венцем невестинске славе за плодан и напредан живот, као што је доказала овогодишња завршна свечаност школска и две јој изложбе рукотворина и уметнина, моје се срце цепа као срце оне удавачине мајке и не могу наино, а да не подигнем свој глас за њен спас.

Зато се обраћам сад теби, ново колело друштва српског, кад данас немамо већ сабора и народних посланика, да из њихова срца и разум утичемо. Не дајте, синови и кћери, да на вас падне тешки прекор историје при сравању са вашим пређама, па да се каже: стари ваши су стварали и ди-

зали, а ви разоравате и пуштате да се руше и старе тековине; у њих је родољубље било у срцу и кључ за џеп им, готов увек на жртве за народну срећу и напредак; а у вас родољубље допире само до језика и до џепа, у који сте и кључ стрпали! Имајте вазда на уму: где се и две једнаке снаге у коштац ухвате, ту ће увек школована савладати нешколовану, јер се школована бори оружјем и туђега знања и умења, које је неизмерно, а самоук је голорук са снагом усамљеном, па ма како велика била ова, те увек слабији од школованог. Тако стоји и где једно према другоме стоје људи и народи једнаке снаге, а како тек изгледа на томе мегдану малобројни народ према многобројнима око себе? Па зар онда баш сад, када сав свет иде за тим, да своје женскиње изравна у образовању са мушкарцима и тако своју народну снагу удвостручи, ми да допустимо да нам се и једине школе за више народно образовање женскиња затворе?

Та, наша одбрана баш обратно треба да крене; да се прикупи, сједини и појача и сва наша народна снага, да би се могли одржати. Место тога најжалост видимо да се ни наша мушка снага не уме да прибере. У свету је ето данас вазда копчи за свашта, само српска мајка још није родила сина, да пронађе копчу за слогу српску. Али ако није родила сина, може родити

кћер, јер већ по природи је женско бештије у закопчавању и поравнавању од мушкога.

Зато, синови српски, не занемарујте и не запуштајте сестре своје; а ви, кћери моје, прионите свом снагом, да очувате оно, што су матере ваше од народа измолиле и створиле. Бар то од вас тражи дух времена, када женскиње свега света осваја нове беведе за своју одбрану и спас: ви бар старе и готове очувајте за боља времена, док се и ваша деца узмогу придружити светској колони за права и напредак друге поле човечанства. Не жалите ни жртве ни труд, не дајте да пропадне виша девојачка школа, јер су оне основа интелегентном српском дому, на коме се и снага народна заснива. Колико год ко узмогне, нека сад помогне, јер је лакше после зида-ти даље на већ утврђеном темељу, него целу зграду изнова дизати Женске добротворне задруге, будите добротворке најпре своме најближему, деци својој; станите ви у прве редове, а на ваше коло надовезаће се и братска и сестринска помоћ свију увиђавних Срба и Српкиња! Као што садашњост благосиља оне, који су те школе створили, тако ће и потомство вас, ако их одржите.

Н. Сад, на Ивањ дан 1913:

Савка др. Ј. Суботића.

Покрет да се одржи новосадска српска виша девојачка школа.

Нашем је свету познато, да су наши народни црквени сабори од 1906. и 1911. решили, да се сомборској и панчевачкој српској вишој девојачкој школи

обустави издавање припомоћи из српског народног клирикалног фонда за 1. септембар 1911. г. а новосадској за 1. септембар 1913. године, и ако су оба та сабора била уверена, да фондови ових школа, — не питајмо чијом кривицом, — нису толико ојачали, да могу сами на себе примити издржавање ових тако потребних завода за нашу народну индивидуалност, особито у овим крајевима угарским, где смо изложени јакој страниј културној и политичкој најезди. Сад је надошло томе још и нередовно стање у нашој народној црквено-школској автономии, које још више прети развоју и опстанку ових завода. Стога је на општу жељу нашег грађанства и наставничког збора исте школе примила на себе дужност Добротворна Задруга Српкиња Новосаткиња, да поради, да се у овом критичном добу, одржи завод до бољих времена, јер фонд новосадске српске више девојачке школе једва ако износи К 130.000, а сама општина из својих средстава једва може засад да пружа годишње овој школи заједно са приходом истог фонда, К 10.000, док је потреба за саме плате наставничке око К 14.000.

Према томе издаје ова задруга на народ бивше ученице, и своје сестринске задруге овај проглас:

»Новосадска српска виша девојачка школа, дошла је у опасност, да јој се затворе просветне двери и угаси луч, који је кроз четири деценија светлио и родољубивим заносом загревао груди наше женске омладине, оне омладине, која је позвана да чува светињу домаћег прага од сваког страног утецаја, да нам домове диже, пуни и унапређује морално и материјално, омладине, на којој ће почивати народна снага, слава и величина.

Можемо ли ми, као свестан народ, допустити, да се то збуди? Смемо ли ми, дозволити, да нам се, баш у овим најсудбоноснијим данима, угаси оно кандило, које су нам наши стари са толико љубави и са тако великим пожртвовањем зажегли, да из овог најинтелигентнијег српског места с ове стране, нестане путевођа за боље народне дане?

Ми држимо, да би то било, по катихизису: „Убијство с намјеренијем“.

Зато устајемо ми Српкиње Новосаткиње, чије су матере и покренуле мисао на оном родољубивом народно-црквеном сабору од 1870. године, да се и у нас дижу заводи за више образовање Српкињица, да отклонимо ту опасност од нашег места и народа, јер новосадска школа, и ако је у Новоме Саду, ипак је постала народна потреба; у њој се од постанка њена прикупљају на науку и васпитање већим делом Српкињице из околних места и даљих крајева нашег раштрканог народа.

Ево и ове последње школске 1912—13. године, било је од 176 ученица само 41 из Новог Сада, а све остале из других места и крајева. А чиме ћемо отклонити ту опасност и срамоту са нашег народног образа? Са принашањем својих милодара на јачање фонда тога завода. Докле се та страна не осигура, донде је увек тај завод у опасности, да ће се затворити и његов плам угасити.

Можда би ова опасност мања и изгледи бољи били, да нису на нашем автономно-црквено-школском пољу наступиле нередовне прилике, услед чега је и код новосадске црквене општине настало изнимно стање, а више автономне власти на основу решења српског народног црквеног сабора од 4. (17.) маја 1911. бр. 5., обустављају крајем августа месеца о. г. досад издавану припомоћ из клирикалног школског фонда, коју је ова школа уживала све од постанка свога, те је настала опасност, да ће морати крњити досад прикупљени и онако још мали фонд те школе, чији приход не достиже да подмири ни половину редовне школске потребе, а кад би се збило, били би брзо готови и са школом и њеном просветом.

Наша и народна је дужност, да ту опасност отклонимо с имена и поноса

нашег. Кад нису хтели, или нису знали да отклоне то зло представници и великодостојници народни у својим саборима и управама, морамо ми, Српкиње, пружити руку помоћи нашој млађој женској генерацији, да нам са незнања и неваспитања пропаде онај подмладак, који је природом и Богом позван, да чува, подиже и јача народно стабло.

Ми смо предвиђале, и као што је нашој јавности познато, и радиле, да се отклони та коб још онда, кад смо се нас 37 Добротворних Задруга са 6544 материнских и сестринских потписа из 42 општине молбено обратиле на народни црквени сабор од 1911. године, да се још коју годину не ускрати трима оостраним српским вишим девојачким школама у Новом Саду, Панчеву и Сомбору издавана припомоћ из народних фондова, док њихови фондови боље не ојачају; и нисмо се помогле, и, ево, сомборска се одржава тешком и надприродном жртвом својих наставника, који служе већ две године са годишњом наградом од 1000 К, а катихета чак и бесплатно, све очекујући, да ступи у живот оставина добротворке, *Јулијане дра Лазе Костића рођ. Паланачки* те да спасе наставнике и ову школу од беде и отклони срамоту с лица те општине и народа, који је допустио, да му својим здрављем и животом одржавају школу 3—4 сирота наставника.

Не смемо допустити, да се то збуди и са новосадском српском вишом девојачком школом. Зато и излазимо ми, као Добротворна Задруга Српкиња Новосаткиња, пред своје и народно грађанство с молбом, да се купе прилози за фонд и у колико је за први мах потребно и за данашње одржање ове школе у оном стању, у коме је досад живела.

Према томе отвара од данас ова задруга табак за прикупљање добровољних прилога да се пошто-пото одржи новосадска српска виша девојачка школа и прилаже од своје стране **К 1000**.

Не мисли задруга да иде од куће до куће, да купи оваке прилоге, него умољава своје и остало грађанство да пружи своје прилоге којој часници, одборкињи или, ако им је то незгодно, поштом пошљу на благајкињу, г-ђу **Катицу Меанџићеву**. Исто се тако умољавају пријатељи и добротвори из околине и даљих крајева, а нарочито бивше ученице ове школе, даље сестринске задруге, имућније црквене општине, манастирске управе, српски новчани заводи и остале народне привредне и просветне установе, да по своме могућству приложе на ову страну колико могу. Нови Сад је свуда и свагда обилато прилагао, где год се кад појавила потреба народна, па рачуна, да ће се овом приликом наш народ колико њему толико и општој народној потреби бар у неколико одужити својим прилагањем.

Имена прилагача и прилагачица износиће се од времена на време признања и потврде ради на знање у овом и другим месним листовима.

Из седнице одбора Добротворне Задруге Српкиња Новосаткиња држане 18. јуна (1. јула) 1913.

Аркадије Варађанин с. р.

тајник.

Марија Х. Гавре Плавшића с. р.

подначелница.

Заљубљено море.

(A szerelmes tenger).

— Petőfi Sándor. —

У крај мора млада мома седи,
Занела се у блаженства свет,
Чека драгог и од љупког цвећа
Баш му сада довршује сплет.

Преко пута вечерњача сија,
Али мору није до ње сад,
Већ погледе на девојку баца
И уздишућ свој пзлива јад:

„Лепа цуро, да силно те љубим,
Сиђи амо, помог'о те Бог!
Окупај се да достанем среће
Дотакнув се слатког тела твог.

Сиђи к мени лепото девојко,
Загрли ме да будемо пар,
К'о неву ћу тебе окитити,
Лепше своју не кити ни цар.

Власи твоје бисером посућу,
Јер бисера на мом дну је тма,
Од твог сјаја ослепити мора
Ко те смедне 'гледат очима.

Не, не, нико не сме гледат на те,
Однећу те у далеки крај,
Чак на исток, на бајно острво
У земаљски сакривени рај.

Поток тамо шарена је дуга,
Ваздух трепти, као бисер сам,
С часа на час ново цвеће цвати,
Лепше него што ја рећи знам.

Лепша ј' онде ноћца нег дан овде,
Лепша зима од пролећа ту,
Тице лећу к'о прамење снега
И вилинске песме цвркућу.

Ходи, момо у моја наручја,
Да ми верном будеш љубовцом,
Да живимо у вечном блаженству
На истоку на острву мом.

Ево шајка, седи у њу момо,
Њихаћу је тихо роморећ,
Док не заспиш, а кад се' пробудиш
Бићеш тамо на острву већ.“

Тако море уздише и моли,
Ал девојчин то не схваћа ум,
Не разуме тајанствене гласе,
Морских вала, једнолики шум . . .

Сплет је готов. И гле, иде
Кога мома чека, момак — млад,
Иде момак а море га гледа,
Та како му би у срцу тад!

Но да му је још видети било,
Оно друго што се после зби,
Кад су млади у густоме гају,
У сутону летњем нестали . . .

Сутра зором момче на брод седа,
Сретан пође морем пространим,
А море га мирно, вољно носи
Брод све даље, даље јури с њим.

„Иди, иди момче“, вели море,
„Још ти на пут и благослов мој;
Али смрт те чека оног часа,
Вратиш ли се цури прелепој

Сад ти праштам и брзо те носим,
Јер идеш од девојчета тог,
Ал ако те брод натраг понесе,
Упознаћеш сву моћ беса мог.“

Опет мома на истом је месту,
Где је венац плела неки дан,
Расплетене пале су јој власи,
А крај ногу венац — искидан.

Море, земљу, просторе бескрајне,
Заман поглед прелет'о је њен,
Као голуб, ког орао гони,
Па се најзад преца изнурен.

„Нема га и неће више доћи,
Љубави му лажан беше плам,
Превари ме остави . . . нас двоје,
Мене и мој тешки вечни срам . . .“

Тако мома горки јад излива,
А то море слушало је све
Те с од беса запени узбурка,
Успаване будећ таласе.

Па их шаље да журе за бродом,
Што однесе подлу неверу,
И за мало брод је са младићем
Смрвљен леж'о већ на морском дну.

И говори море: „Јадна момо,
Шта ћеш сад, ах шта ћеш сад да знам!
Ког ти љубља, превари те срамно,
Ја те љубим, ал ти — не треба.“

Такав живот е дал ти још вреди?
Боље скочи у мој загрљај,
Да у мојим недрима се скријеш,
И да тешки заборавиш вај.“

Што пре није разумела мома,
Ромор мора разумеде сад,
Скочи с брега . . . море је сахрани,
И девојку и сав њезин јад.

Б. Бранчић.

Љубица Попара

Жена у борби за живот.

(По немачком).

(Наставак.)

Тврдо смо увјерени да жена неће никада постати добар матроз или добар ковач, та звања, која већи напор траже, остаће у рукама човјека. Тако је исто невјероватно, да ће се жена и као љечник одржати. И саме учитељице показале су мање отпорне снаге него њихове колеге. Позната је чињеница, да су у Америци биле понајвише учитељице намјештене за школе, а у најновије вријеме, почели су практични Американци узимати школе из женских руку и предавати их у мушке. Знате ли чиме то правдају? Кажу, да је почела слабити мушка воља код њиховог народа. Осим тјелесне способности разликују се жене и душевним способностима. Љечник човјек и љечник жена имају исто школовање, па се опет осјећа карактеристична разлика. Ријетко је наћи жену љечника, као доброг оператера. Женама фали одважност брзог ријешења, те тако знатно засјецају у живот болесника. Уз то заостају и у постављању дијагнозе, али оне зато надмашују своје колеге у бризи око болесника. Да жене, усљед мање развијеног мозга нису дорасле душевно човјеку, доказало се као неосновано. Ко дјевојчице и дјечаке заједно учи, примјећује, да дјевојчице брже схваћају, а дечаци дубље схваћају. И у кући, сигурно је сваки

отац примјетио, да кћери рађе питају: Шта је то? Какво је то? А дјечаци: „Од куда је? Како се може наредити то?“ И тако су увјек дјевојчице 2 године напред од дјечака, а то много отештава заједничку наставу. Али дјечаци су истрајнији. Дјевојчице иду с одушевљењем у школу, дјечак, кога је Цицеро хиљаду пута проклео, равнодушније, али тиме сигурније матури, без које зна, да не може своје сврхе постићи.

И тако не лежи разлика између човјека и жене у душевним способностима, већ у интересу самоме.

Може ли се из тога створити какав закључак? Пробало се. Рекло се за човјека је објективно, а за жену субјективно мишљење карактеристично. Рекло се: Човјек има већу способност рада, жена већу сношљивост. Али нешто опћег се није констатовало. Од важности је посматрање, да човјек зна више цјенити своју радну вредност, него жена. Човјек се у опће не преради, жена напротив. А да је тако, показаће нам и будућност. То исто тврди и силан број учитељица у нервним лечилиштима. И кад би се могло испитати, колико је учитељица по свршеној науци, таки ступило на мјесто, а колико се морало опоравити од силног испитног напора, и ту би се дошло,

до карактеристичних резултата. Може бити, да то све долази и из осјећаја дужности, или поноса жениног, па онда, опасност је ту, што јаки душевни напори, долазе баш у доба њезиног развијања, а које остављају трага у души жениној другог, од оног у души човјековој, дјевојчице постају меланхоличне, дјечаци бујни. Жена узима сву своју снагу, да нешто постане, ма, код тога је управо и нестало, док човјек хладније суди о границама свога знања и моћи. Али и то не даје праве специфичке разлике између човјека и жене. На против томе, као да је Софија Сусман погодила праву разлику, јер она вели: Човјек хоће самостално да ради, а жена хоће, да радом постане некое нешто. У сликарској умјетности код већине представа, учујемо, да човјек своје звање утјеловљује, док жена њено као супруге представља. Жена је сјена пратиоц, човјек вођа и заштитник. Човјек испитује ствар, а тек иза ствари види особу, а жена тек иза особе види ствар. Жена је социалдемократ, ако је то човјек кога љуби, а ако је он плетист, и она је. То се види и у школи дјевојчица; она силна љубав, умиљавање око својих предпостављених — учитељица. У дјечачкој школи тога нема. Ако је предмет, који се предаје лијепо приказан, наићи ће и на одушевљење у дјечака, али више за предавање, него за самог предавача. Што је један глумац, или глумица у приватном животу, то за човека нема вредности, али жена увјек пита: Ко је и што је тај иначе, што представља ово или оно, она тражи личност. Човјек има већу моћ стварања, а жена већу умиљавања. Ако је то у истини права разлика између човјека и жене, онда ће

то бити од великога значаја и за избор звања женина. А да је тако, већ сада се јасно опажа. Учитељице се друже са својом дјецом, траже познанства у у њихових родитеља, у кући, позивају дјецу к себи, иду с њима често у шетњу, ма да то школски сати не прописују. И кад кад у својој бризи за ту дјецу иду далеко, да мајке већ почимљу на њих бити љубоморне.

А ако је учитељица прешла у интернат — разуме се ако јој је ту мјесто осигурано — то се она не враћа више учитељству, јер овде мање више замјењују мајку, док су оне ван школе ипак само учитељице. А колико се жене данас заносе идејом, да оснују породицу сирочади, где би оне од раног дјетињства до првог корака у живот могле мајку замјењивати? А то се исто и код жена љечника осјетило, да оне имају више смисла за саму његу око болесника неко човјек.

Пођемо ли и са друге тачке с питањем: Што би дјечак или дјевојчица желели бити, то ће дјечак именовати увјек једно звање, док ће дјевојчица, може бити и са стидом признати, да би желела бити мама. Па и одрасле дјевојке, и оне, које су своје шешириће замјенуле љечничким шеширом, кад би само хтеле истину признати, морале би рећи, да је њихов идеал оснивање своје породице. Нека и ово послужи као примјер, да је тако, кад је једна надучитељица изашла из испитне сале, па јој колегице почеше честитати, одговорила је: Ах све је то ништа напрам срећног брака. Жена хоће да љуби, и да је љубљена. Веће од те среће, она не познаје.

И зато могу само таква звања неудате донекле душевно задовољити, која пружају бар неку приближну врсту по-

родице. А у колико то може бити у звању надомјештено или у колико у браку допуштено? Најприје морамо уочити разлику онога, што брак пружа човјеку, а што жени допушта. Удата жена налази своје звање у браку. Истина, брак јој дозвољава, да има интереса за род, пријатеље, познанике, сустановнике и за јавне ствари, у колико јој времена остаје иза кућњег посла. Али друго звање обављати и породицу имати, то не иде. Мислим, да свака жена и не познаје већих и радоснијих дужности од оних, што има према мужу и породици. Ту јој је дозвољено да мужа у звању помогне. Колико само свештеничких жена учине добра, ширећи уз мужа заповједи црквене, и свака је од њих срећна, као и код бриге о дјечи. И кад трговачка жена може, своје мужу, да помогне у раду, она је на то поносна, и тај ју рад не буну као матер и супругу. Али — удата жена бити, и једно засебно звање имати — то не иде. Удате жене по фабрикама то јасно показују, и статистика њина то тврди; само су онда оне на послу, ако плаћа мужевљева није довољна за издржавање породице. Нико не може два господара служити. Ако је код учитељица много пута случај, да остају у звању и као удате, то није узрок, љубав на спрам звању, већ љубав на спрам породице, да јој створи, што удобнији живот. Жена налази у браку у нормалним приликама оно, што муж у звању. Више од садрживе за живот и осигурање екзистенције, звање човјеку не пружа. Оно друго, што га чини мужем, породица му даје. И у том заједничком раду човјека и жене, ослања се муж на жену, а жена на мужа.

У том смислу неудата жена, не мо-

же наћи накнаде ни у једном звању, као што не може ни човјеку брак само звање надопунити. А тежњу, да бар приближно стварају звања породици слична, као да жена још није осјетила потребу. Жена наглашује у покрету своје: слободу жене и равноправност с мужем; заборавља оно друго, у чему баш лежи проблем будућности.

Ако хоћемо, да појединости разлике женина звања од човекова уочимо, то је најприродније поћи од праве излазне тачке, звања жене као супруге. Звање се састоји у раду супруге као такве домаћице и мајке. Таково је уређење од памтивјека. И готово је смијешно, да жене данас иду на неке материнске курзеве, док је некад она то све звање носила из родитељске куће у мужевљеву.

Свако звање женско, које с правом може то име носити, мора се оснивати на раду породичном, а биће тим савршеније, ако се уочи сав различит рад удате жене. Није то било само случајно, да се ишло у учитељице и опатице, јер већ смо и нагласили, ишло се зато, јер су та звања била најближе породици.

А из тога ми не гледамо пуки случај ни у томе, да се жене сад окрећу лечењу, филологији и националној економији, јер у звању лечника, учитељица знаности, инспекторица фабрика, жене налазе опет прилике за личну бригу и негу, као што и звање домаћице мање више изискује. Са сигурношћу се може рећи, у колико жену нужда не тера у звање, да она увек бира она звања, што су најближа удатим женама. Али, ако се то буде радило опћенито, то и неће бити конкуренције између човјека и жене. Та мирна раздиоба рада, коју видимо у

породици, увела би се и у јавна звања, и онда би покрет женски служио за корист мужа и жене, а тако исто и цјелине. Истина, и онда ће бити и жена и људи, који ће ићи само за звањем, али ће оно бити диференцирано у различитости, којим поједини пол води то звање.

Како смо већ нагласили, љечник жена и љечник човјек различито се интересују за болесника. Болесник је за човјека љечника мање више интересант случај, док је за жену у првом реду помоћи и неге потребна особа. Жена љечник, како смо споменули није

оператерка, она може бити неће никад љечничког знања проширити, али она је болничарка, болничарка највишег реда, а то је за болесника једно велико добро, и она ће увек као таква наћи и код операција заслужно мјесто.

Ако код учитељица није упадљива толико разлика између човјека и жене, то је само зато, што они морају једнак корак држати са својим мушким колегама. Али, кад би и оне имале овде, ма нешто слободе, ми би дошле до карактеристичних резултата рада једног и другог.

(Наставиће се).

Поздрав моме крају!

Гледам вас опет долине моје
Сеоце драго, дубраве, лузи,
Гледам вас опет, а срце плаче
И маха даје радосној сузи.

Ја ево тужим, ал не од бола
Већ од милина, што гледам вас,
Хвалећи Бога, што даде овај
Сретнији за ме живота час.

И теби поздрав јаблане стари
И теби поздрав поточе мој,
Поздрављам све вас, јер носим ево
Поздрава топли велики број.

Поздрав Ти ево с Косова поља
Србије наше и становника,
Који су вазда прваци били
И роду своме највећа дика.

Поздравља Тебе и престоница,
Сокаци нови и старо гробље,
Умрли претци из гроба кличу,
Јер нису више туђину робље.

И мене ево, сеоце моје,
И мене ево са оног краја,
Из нсве земље, Србије нове
Србину новог земаљског раја.

Сад прими поздрав ти и од мене
Поздравље вруће из срца свог,
Сретно ми било сеоце драго
И вечно тако чув'о Те Бог! —

Мил Влатковићева-Хипатија.

Др. Владислава-Беба Полит.

О феминизму

VII. међународни светски конгрес женскиња у Будимпешти.

Интернационални женски савез, који броји око 7 милијона чланица, одржава сваке 2—3 године своје конгресе, у разним великим варошима; ове године је у Будимпешти одржан био.

15. јуна је почео „интернационални женски конгрес“ свој рад, а 20 јуна је уз огромно одушевљење завршен.

Хоћу само да Вам опишем своје утиске и да пружим једну скицу, из које ће се видети, како је већ јако напредовало „женско питање“ и како је „феминизам“ једна ствар, која је у свима деловима света ухватила корена. — Преко 3000 женскиња, са свију крајева света, скупило се у Будимпешти где су сви били усхићени лепим положајем Пеште. Скупили су се да једнодушно затраже своја права, али нису биле само даме, било је и мушких међу њима; мушких, који су имали енергије да узму на себе одијум својих другова и да стану храбро уз женскиње у одбрану њихова права.

Одиста интересантних типова се је могло овде видети. Са свију страна света скупиле су се одлучне пропагаторке феминизма. Али нарочито су Америка, Енглеска, Шведска, Норвешка и Финска биле заступљене, мање већ Немачка, Француска, Шпанска, Италија, Русија, Пољска и Румунија. Србија због политичких прилика није хтела учествовати. Али су ипак најоригиналнији типови биле заступнице Аустралије и Калифорније. То је нека сасвим специјална раса људи, сасвим угасите боје и великих сивих очију, необично живахног темперамента. Енглески говоре уопште, ма да је на конгресу било дозвољено говорити: енглески, француски и немачки. Највише, готово увек се енглески чуло. Сад се је јасно могло видети како је по целом свету, нарочито по периферијама тај језик распрострањен. Управо се може рећи, то је доминира-

јући језик модернога света. И председница конгреса госпођа Chapman Gatt не зна осим енглеског, другог језика, а баш је изобразена, отмена дама, права „lady“. Она је заиста једна ретка појава: милијардерка из Њујорка, жена између 65—70 година, сасвим седа са косом као од свиле, увек модерно очешљана, младалачким лицем. На лицу јој увек блиста благ поглед и осмејак; говорница је првог реда. Кад стане на трибину, заборавите да пред собом имате старицу. Тако одушевљено говори. На пример: њен говор о „трговини с белим робљем“, то је тако нешто изванредно разумно и логично било, да се не да описати.

Као нека модерна светиљка са огњеним мачем изгледала је у том тренутку кад је довикнула: „Не купите војске да проширујете државе, већ спречавајте трговину са белим робљем, спречите је ма са оружјем у руци. Чујете ви, сви ви, који хоћете да сте културни и т. д.“ Али ја сам се канда ипак упустила у појединости. Опростите!

Али кад помислим на Mrs. Carrie Chapman-Gatt морам да се одушевим. Дакле сад укратко.

Конгрес је одржан у пештанској редути под председништвом Mrs Chapman Gatt. Обично се је прво прочитао записник, а затим се прешло на дневни ред, т. ј. почели су говори. И као што сам већ споменула, највише на енглеском језику. Сви ти говори су били лепо, смишљени. Види се, да те жене имају говорничке рутине. Садржаји су били врло различити. Једне су износиле развитак феминизма, његов етични и социјални значај; друге су говориле о напретку женског питања у њиховим државама, а треће о заостатку васпитања деце, о значају жене у култури и индустрији, врло много о користи еманциповане жене у економском раз-

витку државе и т. д. Али и у томе су сви сагласни били и то је био сукус свих говора: *пошреда за пошцином равноправношћу жене, како друштвено, тако и политички*. Не могу да не споменем имена: Rev. Anna Shaw председнице американског друштва за бирачко право женскиња. Она је први протестантски *женски свештеник* на свету. Ванредно интересантно створење. Права Американка и врло добра говорница. Како је лепо, убедљиво у своме говору: »Узроци нашег кретања« говорила и казала: да жена већ као човек има право на право гласа и т. д.

Затим Енглескињу Mrs. Millicent Fawcett, Mrt Annie Furuhjelm из Финске, Gina Krog из Норвешке, грофицу Pardo Bayan из Шпанске и нарочито Mrs. Eliya Tupper Wilkes из Калифорније. То вам је управо једно златно створење, млада, пуна темперамента са особитим «Rassengesicht». На своме свадбеном путу дошла је на конгрес. И муж јој је велики присталица феминизма (само не знам да ли одиста из љубави према ствари или из велике љубави према својој женици).

Како је поносито стала и почела говорити: како жене у Калифорнији уживају потпуну равноправност са мушкима, како су они зато и економски, а нарочито морално (то је нагласила) много напреднији. А завршила је триумфујући: »Желим свима мојим сестрама да што пре то право постигну као ми у Калифорнији«. Тапшању није било краја. Чула сам како је један господин иза мојих леђи казао: „Истина нисам ни речи разумео, (енглески је говорила) али кад би све феминисткиње као ова изгледале, не бих ништа имао против „феминизма“.

Од мушких говорника морам нарочито пречасног господина и посланика на државном сабору Dr. Geissweina да споменем. Затим г. г. пуковника Mansfelda из Холандије и St. Germain-a из Француске, који су енергично заступали право жене.

Последња седница је одржана у пе-

так у 6 часова увече у Музичкој Академији. Ова је ваљда једна од најбурнијих седница била.

Дошло је наике до сукоба између председнице и suffragets-militans (то су оне „горопадне“ које пале и руше куће). Наике, председница Chapman-Gatt је изјавила да се она, као права сифражеткиња, ни у којем погледу не слаже са онаким бруталним поступком енглеских suffragets-militans-a, јер и за мушког је ружно кад је бруталан, а камоли једне „lady“ је онакав поступак директно недостојан. На то се је дигла једна ужасна ларма. Suffragets militans — су најенергичније протестовале, вичући и доказивајући: „да кад се нешто хоће да постигне, не сме ес начин бирати, ма којим путем се мора к циљу ићи“. Али оне ни са њиховом лармом нису реузирале, јер већина је — што је сасвим природно — ипак уз Mrs Chapman Gatt била и њен предлог примила. Пошто су примљени предлози да се оснује један интернационални женски биро и да се на све владе преда апел за бирачко право женскиња, председница је уз огромне овације завршила званични део конгреса. Само у томе се нисмо могле сложити, где да се одржи идући конгрес — да ли у Берлину или у Санфранциску?

Али вероватно је да ће ипак у Берлину бити. У вече у 9 часова је био у редути сјајан банкет на којем смо опет много интересантних говора и здравица чули. Сутра дан у суботу пре подне у 10 часова била је опет седница, обично су се седнице држале од 10—1 и од 3—5, 6—8 на којој се расправљало више о административним стварима. А у 6 часова је будимпештански феминистички клуб приредио свечану седницу опет у редути за оне говорнице, које нису доспеле да на конгресу говоре. И овде се је највише одликовала својим сјајним говором дражесна Енглескиња Mrs Cicely Corbett Fischer.

У недељу су се кренули чланови конгреса на излет у Татру и Балатон. Уверена сам да су сви са најлепшим

утиском отишли, јер је одиста све у највећем реду ишло. А да је све тако добро испало има се у првом реду захвалити председници феминистичког клуба пештанског гђи Wilmi Glücklich и њеним вредним помагачицама гђи Schwimmer и Meller. Оне су одиста огромног труда уложиле у успех овога конгреса. Има још неких интересантних епизода које сам доживела на овом конгресу.

Држим да ће занимљиво бити ако их саопштим. Тако на пример видим у вестибилу како један старији врло симпатичан пар људи са портиром, који само мађарски говори, нешто конферишу и никако не могу да се споразуму. Приђем им и понудим своје услуге. Мислила сам да су Руси, јер сам тек толико чула да су говорили једним словенским језиком. Нису били Руси. Били су Пољаци из Лвова госп. и гђа Bersonowa.

Кад су чули да сам Српкиња, особито су се обрадовали и одједаред одушевили. Г. Берзонов, симпатичан старац топло је говорио о ванредним успесима што их је показала српска војска у последњем рату. „Ви не знате, вели, колико смо се ми Пољаци искрено радовали српским победама и колико смо били скоро ван себе од одушевљења кад је пало Куманово. Ми смо хтели манифестацијама да дамо одушке своје словенском солидаритету, али нам власти то нису дозволиле!“

Такве епизоде имала сам онде и са Русима. Кад је говорила гђа Савка Суботићка у име Српкиња, одасвуда су је Рускиње обасуле похвалама и ласкавим речима и њихову одушевљењу, што је тако сјајан успех постигла својим говором баш једна Српкиња — није било краја. И Рускињама и Енглескињама је нарочито импоновало, што се старица од 79 година још увек тако живо интересује за актуелне ствари и у том добу има толико енергије и воље за активно учешће у читавој акцији.

Обично су ме питали: „A-a-you are Servian, from Belgrad? (а, ви сте Срп-

киња из Београда.) И на то сам им ја морала разјашњавати да сам Српкиња, али из Угарске, где је више народности, него Мађара, и т. д. Већ је то „разјашњивање“ изгледало као неки политички говор, толико сам често, час овима, час онима морала објашњавати политичке прилике у Угарској.

*

Још увек ми је пред очима шарена слика конгреса. Ти разноврсни типови! Још увек чујем као неко зујање оних многих страних језика, и сад кад се је већ све смирило, могу мирно и стварно да премишљам о читавој ствари. И могу рећи да је тај конгрес многим од нас од велике користи био.

Он нас је подстрекао на даљи рад, подигао нам је амбицију, јер смо на њему имали сад прилике да се упознамо са радним женама културних народа; да чујемо шта све оне не само за феминизам, већ за опште добро свог народа чине. Како много, огромно много оне раде и колико смо ми Српкиње за њима заостале! Да ми треба да почнемо радити, озбиљно стварно радити, треба у првом реду и пре свега за тим да тежимо: **да им се бар приближимо.** Ми морамо једном већ хтети!

При опроштају казала ми је Mrs Chapman Gatt:

„Да поздравим своје сестре Српкиње и да им испоручим њезино жаљење, што на овом конгресу није било више Српкиња. Али она се нада, да ће се Српкиње идући пут обилније одазвати, јер и оне требају као кћери тако јуначког народа да ступе у редове културних бораца женских интереса, да тако буду достојне својих витешких мужева.“

Хоће ли се Српкиње овом позиву одазвати?

Хоће ли на идућем конгресу у што вишем броју, Српкиње присуствовати? Хоће ли ступити на трибину и казати: да смо и ми Српкиње схватиле идеју феминизма, јер етични и социални проблем живота не познаје разлику између мужа и жене — казаће да смо и

ми ступиле у арену живота, само са разликом да смо себи за средиште изабрали: кућу и породицу из које се све наше функције крећу. Српкиња ће се борити, фанатично ће се борити за своје право, али ће увек остати жена: и као таква ће показати шта може. Не треба нам борбе на начин гђе Pankhurst, већ лагано, спонтано, с временом и културом упоредо. Прво треба ви мушки да стекнете *вишу културу*, па ћемо онда и ми женскиње боље успети. Не треба нама Српкињама одмах изборно право, ми морамо стећи своја права прво *над вама* и за та права борићемо се фанатизмом, јер без тога не можемо живети. То је идеја и мисао човечанства, мисао истинита и оправдана. *Ко је тог способан умно и телесно да ради, шреда да живи и, кад живи шреда да има своја права на живот. То је*

садржина феминизма, то је есенција наше идеје за коју се боримо и залажемо. И све смо дужне да се за њу залажемо. . . . Само што многе од нас још нису свесне своје јачине и снаге која обухвата и испуњава душу женскиња у истој мери као мушкога. Кад та идеја споји све нас у целину, кад пожртвовни фанатизам продре и у шире слојеве и направи од нашег женског друштва »бојне редове« — онда ћемо доћи до свог циља.

Зато је наша борба свуда од ефекта и потребе. Сви су културни народи навикли на жену као на свог *равноправног* друга, способну за енергичну борбу живота, вичну за рад и потребу за осећај: среће и мира у кући.

Зар да се Срби највећма опиру нашем праву и покажу како њихово женскиње не спада у ред културних жена на Западу?

Видов-дан 1913.

*Синуло је сунце јарко,
Свануо нам дан!
Одлаци се разиђоше
К'о ништави сан.*

*Сијај дуго сунце мило,
Са светлошћу свом,
Не залази за одлаке
Српском роду мом.*

Земун.

*Свелоући, Тожје длати!
У теди је моћ!
Не дај да с' од дела дана
Створи шавна ноћ.*

*Јер смо после пет сталећа
Јава ј' није сан!
Дочекали да нам сване
Славни Видов-дан!*

А. М. Т.

К о с т о б о љ а.

Све болести јављају се као последица разних наших погрешака против свога здравља, па тако и костобоља или реуматизам. Отклонити те погрешке значи: смањити број разбољевања.

Погрешке се чине дневно и ако многи зна, да је добио болове у костима и мишићима одмах после лежања или седења на влажној земљи, или од мокре обуће или мокре одеће, след

јаке промаје и ветра, а нарочито кад су загрејани и знојавни.

Наша пословица вели, ко се чува и Бог га чува, па зато, ко је рад да се сачува од разне врсте костобоље, нека пази на ове прописе:

Да не лежи и не седи, а камо ли да спава на земљи и на трави, а нарочито кад је влажна и мокра.

Да у кући не спава на земљи или цигљи и на мало сламе, већ да направи кревет и да простре дебео слој сламе или простре по земљи и трави ћебе или што дебље и суво а што не пропушта лако влагу.

Да не иде бос кад је време хладно и кад је киша.

Чим се обућа ил одећа укваси, нека се одмах замени са сувом или бар што је могуће пре. Још док се хода и ради у мокрој обући и одећи не утиче тако рђаво, ал чим се престане ходом и радом нека се скида и обућа и одећа мокра и сувом нека се замене.

Не иди гологлав по пољу кад је хладно и кад је ветар.

Чувај се промаје и кад си у соби, а особито кад си загрејан и знојаван. Ово нарочито препоручујемо женама, јер оне често хоће да стоје на промаји кад спремају собе или кад кувају у кујни или раде какав тежи посао.

Чувај се ветра па и малог поветарца кад си знојаван и загрејан. Кад се после већег рада одмараш, прво се

избриши од зноја, огрни се и не раскопчавај, јер ће ти прва пријатност загорчати после боловима. Ако ти је могуће пресвучи се после сваког великог зноја, нарочито, ако излазиш на поље ил на ветар.

У топлој соби скини увек горњу одећу.

Кад је хладно утопли се што боље, а нарочито пази, да су ти ноге топле, јер се с ногу најпре назебе.

Не стануј у влажном стану.

Поред оваког чувања добро је и да се тело очвршћава, да може издржати разне случајеве, у којима човек запада у животу изненада и против своје воље.

За очвршћивање тела најподеснија је вода. Зато се треба и зими и лети што чешће купати у такој води, као што је и тело топло, а сваки дан се ваља умивати, врат, руке и грудни кош прати и грубим пешкиром истрти. И ноге ваља чешће прати, ако је могуће сваког вечера пре спавања. На тај начин очврсне тело и не може да му шкоди сваки ветрић.

Сувише утопљавање тела разнежи га и смањује му отпорну снагу.

Ко хоће да се сачува од многих болести, а нарочито од данас тако честе болести, што се зове костобоља или реума, нека се држи ових правила, које „Здравље“ препоручује.

Чујете ли??...

Да се тврђави љутој одоле
У њој непријатељ победи и сатре,
Своје сте прси промрзле и голе.
Стављали увек сред највеће ватре.

Чујете ли њине клевете и лажи,
И подлости гадне само њих достојне?
Чујете ли небрат шта још од нас тражи,
И како презиру велике покојне?!...

Јуначки и храбро сред крвавог боја
Падали сте редом к'о лавови љути.
О! Грбови свети, јадна браћо моја
Јуначки мрети што сте навикнути.

Чујете л' данас брат како нам прети? ...
Чујете ли њије песме и барде??!..
Ви што сте ишли јуначки мрети,
Дуж Марице Мутне, Тунце и Арде

И крај свега тога они се не стиде,
То нам је признање, то је њина хвала,
Што грудима својим развалисмо зиде
Покрај свих ужаса, невоља и зала?!!..

Ал' кад буду пале наше нове жртве,
Што их небрат од нас још тражи и иште,
Наше храбре чете походиће мртве
Што их у гроб одне Једренско бојиште.

Кајмачић.

Косово је освећено.

*Косово је освећено!
Осветник је ко?
Брд се дига' нечувено,
Крилаши соко.*

*О мој роде продућени,
Дико моја, ој!
О мој роде обновљени,
Ој, слободи пој!*

*Ми подигне муњевишо:
Пушку, мач и тог;
Хај, зармје тромовишо,
Просу лом, пошоп!*

*Све је драгско, припојено,
Као један дах;
Свуд радошћу напојено,
Непознат је страх.*

*Места плача, црне туге,
— Нек се туди свој, —
Свуд је пјесма у округе;
Све је, све за дој!*

*Црнило се одбацује
У жељени дан,
Бер Хришћанство свуд светкује,
— Час му је свечан.*

*О мој роде обновљени,
Ој, поносе мој,
Слава, роде прослављена,
Светом дану пој!*

*Свијет ти се цио диви,
Јунашћу ти част;
О преташћом таквим живи,
Мако мораш расти'!*

*Косово је освећено;
Осветник си Ми!
Подигне се нечувено
— Соко крилаши!*

Цетиње.

Ђ. Шпадијер.

Не питај...

Што препатише труди
У ове дурне дане,
Што знаде ноћца црна
И зора када сване.

Кад њени бледи траци
Осјају сузе вреле
Што потоком су текле
Све ове ноћи целе.

Било је суза среће
И суза доле љуте,
Јер Српство својој срећи
Мрнове изи путе.

Ма не питај за јаде
Што су ми труди тврди,
Јер судба, српска судба,
Студеном руком трди.

Олга К. Пелеш.

Последњи поздрав

СВОЈОЈ ДРАГОЈ КУМИЦИ МИЦИ МИРИЋЕВОЈ — ВРЊЦИ.

Ох како је судба, пакосна и тадна,
Нишпа има срца, нишпа милости мало;
Здог њезине злоде, и пакости тадне,
Многима је срце, болно уздрхтало.

И сада је пакости, излила на људе,
Ошрила је цвешак из градине наше;
И здог те пакости, многа срца сада
Са уздахом болно, тешко уздрхташе

Београд, 6. јуна 1913.

Међу тим срцима, што долују сада,
И моје је срце, пуно туге, бола;
Жали теде Мицо, и молитве шаље,
Чак на недо горе, до Божје престоло.

Ја се молим Богу, за спас душе твоје,
И последњи поздрав, шаљем теде сада;
У тузи, у болу, у радости свакој,
Забораваш' теде, ја нећу никада.

Каћуна.

Преступи у дечјем добу.

Преступи у дечје доба — појмови готово искључиви! Детињство је доба чистоте и невиности, дубоке осетљивости и пријемљивости према свему што је добро. У своје време Исус Христос је истакао децу за пример одраслима, рекавши: „Пустите децу к мени, јер је таквих царство Божје. Ако не будете као деца, нећете ући у царство Божје“.

За педагога и криминалисту врло важна и поучна су питања о томе: Како да се објасни преступност у дечјем до-

бу. Због чега, и при каквим условима, деца постају преступници.

По навршетку 12. године деца постају кривично одговорна и кажњива за своје преступе. Деца се за то обично кажњавају затвором, или се предају у заводе за поправку малолетних криваца. Но таква борба с дечјим преступима води ка другој несрећи, јер она сама баш доводи и чврсто поставља децу на пут престапа у будућности по изласку из затвора.

Познати (у Германији) пастор Боделшвинг, посланик у пруској скупштини, право је казао: „Није могуће без страха мислити о томе да баш прве апсане и казамати, у многобројним случајевима, јављају се почетком преступничке каријере, чији је крај гори него вешала. Прва судска пресуда, у многим случајевима је почетак жалосног краја. Печат Каина после затвора остаје на њима целог живота. После тога они су обележени озлојеђени и изгубили стид.“

Спровођење и затварање преступника деце у завод за поправку малолетних, није много боље, него затварање у казамате, ни оно не поправља довољно ни сигурно положај и будућност таквог детета. И у том случају печат преступника ставља се на децу, јер се она доводе у завод за поправку тек после свршеног преступа и суда над њим.

Најновија испитивања о природи дечјих преступа стално и упорно захтевају то, да се деца преступници не предају редовним судовима, него да се шаљу педагозима и лекарима на старање и на казну, него за духовно и телесно оздрављење путем прикладних васпитних мера.

Интересантна су у том погледу испитивања д-ра Менкемелера, који је подвргао психијатичко-неврологијском испитивању сву децу школског доба, која се налазе у заводима за поправку у провинцији ХанOVERу у Германији, и на основу тих опширних испитивања објаснио је при каквим условима појављују се, и чиме се објашњава преступност у дечјем добу.

Он је испитао 589 деце школског доба, која су била у 10 завода за поправку, а сем тога још и 14 деце која су била на поправци код приватних лица. Од целокупног тога броја 456 деце била су осуђена на затвор за преступ. Код те деце није било каквих било особитих узрока, који нагоне одрасле људе на преступна дела. На пр. „прелазно

доба« још није показивало свој утицај*; борбе за опстанак још није било у њиховом животу, није било особитих искушења нити особитих мучних прилика, које често доводе до преступа и људе у зрелом добу.

По свом материјалном и социјалном положају испитана деца разликују се овако: Већина од њих била је из круга најбеднијег становништва, што је наравно и врло појмљиво, јер је бедних увек више него богатих. Не може се рећи да су сва ова деца била из великих градова, где је, услед скучености становништва, преступност већа. Од све ове деце 101 је било из малих градова, а 196 од сеоског становништва. Даље, 358 деце била су радничка, 96 сеоска деца, 80 занатлијска, 21 сиротних и скитница, 23 деце родитеља који нису имали стално место услед своје професије, и 45 њих били су деца других професија.

Особито је важно за суђење о преступности дечјој и питање о томе: Какви су били њихови родитељи, каквим су се телесним и духовним особинама одликовали, и — може бити —

*) Недавно 1909. год., изишла је значајна књига: „Психологија преступника“. Аутор њен (P. Pollitz) и рочио је 100 000 преступника. Интересантно је да узраст игра врло важну улогу у преступности. Постоје, тако рећи, опаснији узрасти, кад се преступност увећава. У том погледу опажају се два значајна периода у човечјем животу: време од 12. до 16. године (време полног сазревања) и време од 30 до 40 година. У та два периода људског живота број преступа знатно је већи, релативно, него у другим добима.

Најопаснији је за децу период полног сазревања, то јест, тако звано прелазно доба, од 12 до 16 година; то је време наглог растења организма и формирање личности код деце. Место свесних, вољних, поступака, у то доба почињу преовлађивати природне наклоности и инстинкти, при чему и наклоности ниског животињског карактера такође се увећавају, и често се не могу уздржати ни сузбити помоћу ума и воље. Осећање својега „ја“ веома се много разрасте се у такве деце, и води не само ка умањивању, него чак и до потпуног губитка поштовања туђег права; ишчезава сазнање тога, да дотични поступак има за друге штетни карактер; осуствује такође и осећање кајања при свршеном таквом поступку. Напротив, у такве деце, постоји неко осећање незадовољства због тога, што им сметају да учине такав поступак. Психологија показује у овом прелазном добу дух и смањивање умних способности. Задаћа од огромне важности за педагога састоји се у томе како ће ту борбу са унутрашњим наклоностима и инстинктима животне природе за децу олакшати и довести на нормалну меру.

предали их наследно својој деци. После марљивог испитивања тога питања, д-р Менкемелер је утврдио: да од родитеља преступне деце имали су:

душевне болести	39	лица
„ слабости	47	„
нервне болести	45	„
епилепсију	25	„
пијанство	312	„
глувонемост	1	„
јектику у плућима	90	„

Сем тога, 79 родитеља били су људи «ненормални», 15 њих завршили су свој живот самоубијством, 95 биле су проститутке, 288 њих били су под судском осудом, 2 су се васпитавали у заводима за поправку. Само за 141 од преступне деце није утврђено да су имали какву било тежу наследност услед ма какве ненормалности родитеља.

Нарочито треба указати на то, да врло јако утиче на преступност међу децом ненормално стање породица, из којих су они изашли. Испитивање породичног стања преступне деце показало је:

ванбрачно рођење	122
рана смрт родитеља	195
раздвојени живот родитеља	63
развод родитеља (у браку)	17
непознато одсуство оца	32
крајња беда родитеља	215
болесни родитељи	58
родитељи раде ван дома	346
родитељи проводе скитачки живот	23
рђав утицај родитеља на децу	67
родитељи очух или маћија	145

Првобитни узроци, који су активно утицали на рђаву страну дечје душе, били су следећи:

Рђаво понашање од стране других лица	104
Несрећни случајеви	107
Употреба алкохола — пива	153
Употреба алкохола — ракије	119
Онанизам	36
Често пропуштање часова у у школи	399
Насилна промена школе	53
Рад ван дома	58

Према овоме, није никакво чудо што деца која се роде и одрасту при оваким рђавим условима, само по изузетку се јављају здрава. Од њих 120 били су са разним телесним недостатцима и почели су ходити (проходали су) са свим доцкан, 63 имали су енглеску болест (рахитис — мекане кости) 59 шкрофуле, 78 запаљење плућа, 7 јектику у плућима.

Много веће и горе биле су болести нервне системе, које су се показале код ове деце. Било је грчења у њих 87, болести главе 54, наступ вртења главом 82, обамрлости 12, мокрења ноћу у постељи (недржања мокраће) 239, месечарства (устајање и идење ноћу у сну) 25, разговарају у сну 57, наступи страха за време спавања 12, тежња за скитњом 5, покушаји самоубијства 3, грчења при смеху и плачу 1; сем тога било је њих 55 нервозних у опште и ненормалних 88.

Испитивања деце још од раног доба открила су ненормално владање. Тако код 95 деце приметила се наклоност ка насиљу, код њих 332 наклоност за скитњу, њих 294 показивали су наклоност ка лажи, 349 ка крађи, код њих 12 опажена је наклоност ка паљевини, а код њих 19 ка раном полном животу.

На основу својих сопствених података испитивања д-р М. каже да од све преступне деце, коју је он проучавао, њих 224 били су од рођења ненормални. „Ја могу то рећи са мирном савешћу; при разликовању нормалне и ненормалне деце, ја сам међу њима поставио границу толико детаљно, колико ми је дозволила савест психијатра.“

Он је признао за нормалне 47 деце, које учитељи нису признавали за нормалне. Но чак и она деца код којих се нису показивале никакве духовне ненормалности, морала су постати преступна према приликама у којима су она живела. „У већини оваких „убијајућих“ случајева — пише д-р М. — свако дете постало би преступним, и при постојећим већ психичким дефек-

тима, таква зараза преступношћу мора доћи неизоставно.“

Међу духовно-ненормалном децом, која су постала преступна, преовлађује нарочито урођено слабоумље. 166 деце била су од рођења слабоумна. Урођено слабоумље чини (ствара) све што треба и што се може осетити у испитивању преступника. „Слабоумље — каже д-р М. — за дечје доба јавља се као најглавнији психолошки недостатак, који отвара врата преступима“.

Из свега овога видимо да преступност код деце потиче, с једне стране, услед душевне слабости и психичких ненормалности; а с друге стране, услед потпуне забачености и немања примера за углед, одсуство ма каквог руковођења, које би могло поднети. Све су ово такве околности, за које одговорност не може да пада на саму децу. Кажњавање ове деце апшењем и осуђењем затворима, очевидно могу довести не до поправке, него до још горег кварежа.

Па шта да се ради с таквом децом? По мишљењу д-ра М. сву духовно не-

нормалну децу треба, што пре, то боље, одвојити и превести у нарочите лекарско-васпитне заводе; а децу материјално неосигурану и напуштену ослободити од њиховог жалосног стања и забачености, дати им могућности за правилни телесни развитак и духовно васпитање. Али то ће моћи бити само тада, кад све старање о преступној и напуштеној деци у држави не буде имало чисто полицијски карактер, него ако буде — на основу нарочитих правила узаконено — предато специјалистима лекарима. Смањивањем дечје преступности, мора се смањити и преступност у опште у народу.

* * *

И код нас у Србији опажене су рђаве последице оваког кажњавања малих преступника, и почето је било старање да се напуштена деца сачувају од јавног кварежа и апсана; образован је за то и нарочити одбор, али ратне прилике прекинуле су и његов рад.

Београд.

Превео Ђ. С. Којић.

ВРАЋАЈУ СЕ ЋАЦИ....

(Љубимцу сину Ђурици).

Враћају се ѓаци домовима својим,
У загрљај оцу, мајци, браћи својој!
А ја тужно гледам, укочено стојим —
И грлим се немо хладним гробом твојим!

У сну с' само често с' Тобом синко сретам,
— Јаву не волим и од ње силно бегам
Од ње ме страва хвата, од бола мозак дршће —
Кад „Матушу“ — наше гробље гледам!

Ех тако је! одмориће се ѓаци сви!
Код рођака, браће, бабајка и мајке —
У тамноме гробу едмараш се и Ти...
Не хајеш за моје соли, јадованке! —

У Дрежици, јуна мјесеца 1913.

Свемогућем Богу, кој' те к себи позва —
Ја не би, мили сине, згрешити рада,
Ал' кад ме за тобом бол и мука свлада —
Заборавим се — и грешим грозно тада.....

Моли с' Богу, сине, кад си код Њег' горе!
Да опрашта нехотичне грехе моје —
Што је болна душа у кезнању кадра
Кад се спомене живе слике твоје.....

Моли се Богу, па молићу се и ја! —
Да ми Те што чешће усним, срце моје,
Да бар у сну с' тобом видам грдне ране,
Не преболели сине, — мило јање моје!!!

Мајка.

Младост

Младост нам је пуна заноснијех жеља,
А срце нам игра у мору звукова,
У царству слободе, смјелости, весеља,
Сред љубавних, топлих младалачких снова...

О, славимо младост нашега живота,
— Тај најдражи момент ружичаст и бајан! —
У којему трепти једна јака нота
Кроз цијело биће и простор бескрајан!...

...Нота живота снажнога и једрог,
Живота веселог и живота ведрога,
У пролећа красу, што нам мир и пружа,

Сред треперја разних, шаренијех боја,
Сред љубавних, слатких, мирисних повоја,
У страсном мирису процвјеталих ружа...
Лијевно. **Божидар Кременовић.**

Рад добротворних задруга Српкиња.

II. Редовна главна скупштина Савеза Српкиња.

Дана 17. (30) јуна о. г. у 11 сати пре подне одржана је II. редовна главна скупштина Савеза Српкиња у Загребу у дому тамошњег Српског Девојачког Интерната.

Из извештаја управног одбора видимо, да је Савез имао крајем 1912. године 116 чланова са 296 уписааних удела.

Биланс показује следеће резултате:

Имовина.

Трошкови оснивања	К 348.—
Улог код Српске Банке	„ 7195.76
	<u>К 7543.76</u>

Дуи.

Удели чланова	К 5460.—
Резервни фонд	„ 1385.—
Вишак	„ 698.76
	<u>К 7543.76</u>

Од чистог добитка решила је главна скупштина, да се укамаде удели са 4 %, што износи К 218.40, а остатак вишка од К 480.36, да се пренесе на идућу годину.

У управни одбор изабране судосадање чланице, и то:

Нада И. Прица из Загреба, Ангелина Петровић из Вуковара и Мара Ковачевић из Земуна, а на место Милеве Мучанове из Осека изабрана је Мара Муачевић из Осека.

Скупштина је донела решење да Савез узме у своје руке сабирање „Видовданског дара“ који ће се у најнужније народне сврхе употребљавати а управни ће одбор организацију исте ствари провести.

Скупштина је решила да се за орган Са-

веза Српкиња узме „Женски Свет“ у Н. Саду

Председник надзорног одбора г. Аркадије Варађанин из Н. Сада извештава писмено; да је Матица Српска покренула мисао, да се ради што више на народном просвећивању, па се очи упиру и на Савез Српкиња, те се у томе послу помоћ очекује и од њега, и у опште од женских добротворних задруга. Зато се мора међу српским женама и за ту ствар развити живљи рад и т. д.

Тај извештај узет је као предлог на знање, и препоручено је управном одбору Савеза Српкиња, да са своје стране потпомогне што боље ту нужну и корисну народну акцију.

Услед новчане кризе, а и због тога што Савез још нема згодно лице, којему ће се поверити вођење послова, није управа Савезова до сада могла да приступи правоме раду у смислу правила Савезових. Како ће се ускоро, надамо се, уклонити те сметње, то ће сада Савез моћи, пуном снагом радити.

Скупштина је била добро посећена, те је обавила своје послове сложено и једнодушно.

После скупштине наставила се на конференцији интересантна расправа, те се у томе сагласило, да се нарочита пажња има посветити учењу домазлука, те да се у ту цел оснује и школа за сеоске домаћице. Исто тако расправљано је и о „Видовданском дару“. Обе су ове ствари препоручене управном одбору, који ће их проучити и провести.

Нови Сад.

Добротворна Задруга Српкиња Новосаткиња имала је своју одборску седницу 18. јуна (1. јула) о. г. под председништвом своје подначелнице Маре Плавшићке. У седници се узела на знање захвала г-ђе Ј. Г. Адамовићке на исказом саучешћу поводом смрти њене унуне Десанке дра Душана Бошковића из Панчева. Узео се на знање извештај тајников, да је наша задруга била заступљена на VII. међународном женском Конгресу у Будимпешти са почасном чланицом г-ђом Савком дра Ј. Суботића, одборкињом Маријом Оберкнежевићком и потпомагачицом Владиславом Политовом. — На молбу управног одбора овдашње срп. православне црквено-школске општине и наставничког збора овдашње српске више девојачке школе, да се ова задруга прими прикупљања добровољних прилога за фонд овдашње срп. више девојачке школе, чији је опстанак дошао у опасност, јер је највиша данашња автономна власт наредила, да се по закључку народ. црквеног сабора од 1911. обустави издавање припомоћи из срп. нар. криликалног фонда, а општина нема довољно материјалних средстава, да подмири све потребе тог завода, решио је одбор, да приложи од своје стране К 1000; да изда проглас на народ за прикупљање добротворних прилога; и да приреди на јесен забаву у корист те школе. Друге три молбе за припомоћ нису могле бити уважене.

Карловци.

Добротворна Задруга Српкиња Карловкиња имала је своју петнаесту редовну скупштину 17. фебруара (2. марта) о. год. под председништвом своје председнице Милеве Гојковић. По извештају задружном из прошле 1912. год. стоји та задруга под високом заштитом Његове Светости патријарха Лукијана Богдановића, а има 5 добротвора; 22 оснивача и 81 редовну чланицу, 8 помагача и 14 помагачица. Почасни су чланови Савка Суботић, Аркадије Варађанин. Часништво је: Милева Гојковић, председница; Емилија Симеоновић-Чокић, потпредседница; Ирина Вујићева, благајкиња; тајник Др. Мита Костић. Одборнице: Слава Лалош, Марија Јовановић, Даринка Коларовић, Љубица Јаковљевић, Даринка Милић, Марија Обреновић, Милана Ракић, Зорка Стефановић, Софија Поповић, Олга Нинковић

Даница Балугџић и Зорка Стојкова. Прегледачице рачуна: Ана Геренчевић, Марија Малушевић, Савета Манојловић.

На крају 1912. г. износило је имање друштвено К 6411'11. У току године издато је на милостиње К 63'59; на прилоге 159 К; на оде-ло сироте деце К 200'40; на чланарине и претплате К 83'65; остало до К 1528'23 издато је на послугу и друге административне трошкове.

Вршац.

Добротворна Задруга Српкиња Вршчанка имала је своју редовну скупштину 30. јануара (12. фебруара) о. год. под председништвом своје начелнице г-ђе Миле Недељковића.

Из штампаног извештаја сазнајемо, да та задруга има 137 редовних чланица и 40 потпомагача и потпомагачица. Имање друштвено износило је крајем 1912. год. К 13.801'20. У току 1912. г. издато је на милостиње К 1206'67.

На челу друштва стоји као начелница Мила Недељковић; као подначелница Христина Недељковић; као благајкиња Даница Обрадовић. Перовођа је до октобра 1912. била Драга Станивукова, од тада Ј. Ћосић. Као рачунски прегледачи: Јованка Предић, Јулка Лукић, Савина Брашован, Јоца Недељковић и Славко Токин. Почасна начелница Мима Тапалага; почасни чланови: Савка Суботић, Макса Пантелић и Аркадије Варађанин. Одборнице Јелена Врговић, Лепосава Барбуловић, Тереска Малушев, Милева Апостоловић, Јулка Брашован, Меланија Дајковић, Невена Кешански, Марија Мандукић, Наталија Акимовић, Александра Петровић, Олга Филиповић и Меланија Петровић.

Бањалука.

Добротворна задруга Српкиња Бањалучанки имала је своју девету редовну скупштину 25. марта (7. априла) о. г. под председништвом своје председнице Христине Михајловића.

Из извештаја (штампаног) те задруге сазнајемо, да та задруга има 6 добротвора (по 300 К), 59 утемељача (по 100 К), 77 редовних чланица и 16 редовних чланова. Задруга је издала у току 1912. године К 1738'60 на штипендије и милостиње, на »Просвјету« К 150; на Црвени Крст К 1000; Колу Српских Сестара 200 К, и на болницу у Љешу К 90'—, на ситније при-

логе 30 К. Па ипак им износи имање крајем 1912. год К 12.784'74.

Почасна чланица задруге је † Мис Аделина Ирбијева, а часнице су друштва: Председница Христина Михајловић, потпредседница Ружа Јанковић, благајник Љубомир Угреновић, перовођа Мирко Јовановић; одборкиње: Даринка Грбић, Даринка Милић, Драгиња Баслаћ, Јованка Кунић, Мара Љубибратић, Марија Векић, Роса Богојевић, Софија Зељковић. Ревизиони одбор: Катица Пиштелић, Јово Гојић и Анка Дракулић.

Босански Петровац.

Добротворна Задруга Српкиња у Босанском Петровцу имала је своју дванаесту скупштину 2. фебруара 1912. г. под председништвом Коке Вучковић.

Из њиховог литографисаног извештаја видимо само, да та задруга има своју радничку школу, коју она издржава и да јој је поред плаћања стана, огрева, послуге и других административних трошкова, претекло крајем 1912. г. К 38'56 п. Осим тога има уложене готовине К 1.500 и у инвентару К 650'—.

У извештају се не спомиње ни колико има чланица, ни ко су часници, осим поменуте председнице и тајника Тринића.

Приједор.

Добротворна Задруга Српкиња Приједоркиња имала је своју редовну скупштину 12. фебруара о. г. под председништвом своје председнице Стоје Радетића.

Задруга је издала за ту скупштину штампан извештај и из тога видимо, да та задруга лепо напредује. Она има 18 оснивача, 8 помагача и 47 редовних чланица. Она је основала радничку школу и у њој има 16 ученица, које обучава учитељица Нада Прица. Школа је донела 1021'59 К прихода, а издато је на њене потребе К 1682'27, те је тако задруга додала 660 К 68 п.; али је ту намештај, материјал за рад и готов рад, који износи вредност К 720'50. Стање друштвено износило је крајем 1912. године К 6360'18.

На челу друштва је председница Стоја Ј. Радетића; потпредседница Милка Митриновић; тајник Зорка Борјановић, учитељица; благајкиња

Џвијета Марјановић; ревизорке: Перса Боројевић, Љубица Ратковић и одборница: Јока Видовић.

Мостар.

Добротворна Задруга Српкиња у Мостару имала је своју овогодишњу редовну скупштину, у недељу 23. јуна о. г. На тој скупштини поднео је одбор својој скупштини овај извештај о раду и стању задруге за прошлу школску 1912—13 годину:

Славна Скупштина!

Двије су године, да смо на управи ове наше хумане установе. Било је то у оном критичном часу, кад је наша апатија Задругу довела до кризе и кад је ова била баш кулминирала, овај одбор примио је на себе тешку дужност, скопчану са великом материјалном и још већом моралном одговорношћу. Разумјевајући одговорност, која му је наметнута, одбор је на сваком кораку тражио и начина да постигне сва потребна средства, која ће нашу установу извести на прави пут, те је привести к циљу, коју је она себи поставила. Наравно, да ни у овому није био увијек добре среће, а то из старих и нама свима добро познатих узрока, који увијек имају исте последице.

У колико се тиче материјалног стања наше Задруге, ту морамо са искреном веселошћу констатовати, да смо опет прилично добро стали, јер се је наша имовина умножила, и ако смо имали много већих издатака, него прошле године. Разумијемо сами тежак положај наших грађана, који с обзиром на број наших установа и на жртве, које они прама њима морају допринашати, ми смо ипак наишли на примерну предусретљивост увиђавнијих, те смо релативно боље прошли од осталих наших институција. — Увијек исти људи, који се налазе у скоро истијем приликама, нису у стању, а да право речемо ни у дужности, да сами сносе и поправљају наше, сваки дан то веће, потребе.

Они, ради којих је ова установа и основана, а то су сиромашнији, нису још показали ни мало воље, интересовања и љубави за њу, а то је исто што и одбацити готов хлебац и одрицати се љубави према себи самима. Међу њима има много ултимитараца, шта више, среброљубаца, који хоће да одмах имају мате-

ријалне користи од Задруге, а кад им се пружи прилика, знаду да се на недостојан начин њоме користе. Они још ни данас неће да разумију, да је Задруга основана баш ради њихове женске сиротиње, која има прилику да се у Задрузи припреми на поштено и самостално зарађивање свакидањег хлеба.

С једне стране осјећа се потреба да се сиротињи помогне, а с друге стране, они, који би требали да објеручке прихвате пружену им помоћ, с презиром је одбијају. То је узрок да сваког дана све већма опада пажња првих прама другима и да ће такав рад Задругу довести до онога, што јој нико од нас не жели, а и не смије пожељети из љубави прама народу и сиротињи нашој. Заиста је то тежак рад, или боље рећи, жалосно кубурење, које се даље сносити не може, јер би нас довело до коначне пропасти. Како се види из извјештаја управитељице радничке школе, број ученица на почетку године био је потпуно задовољан, али је овај број пао на минимум, који најбоље илустрира нашу вољу и смисао за ту установу.

И ако се је број чланова наше Задруге у овој години повећао, ипак је од старих много иступило, а и то је један доказ наше, или боље рећи, српске немарности. О броју чланова као и о њиховим приносима поднијеће извјештај наша благајкиња, а и до сада сте имали прилике да се сами увјерите о истинитости мојих навода. Извјештај о стању и раду наше радничке школе, поднијеће њена управитељица, а ја молим славну скупштину, да саслуша ово, што се односи на рад самог одбора.

Од прошле ванредне скупштине до данас, одбор је одржао сједницу и 10—12 конференција. Обзиром на број ученица, који се је почетком школске године у радничку школу уписао, одбор је узео још и трећу стручну учитељицу, као помоћницу у горњем одјељену и одредио јој мјесечну плату од К 80. — Наш пословник одређује, да се у радничкој школи осим ручног рада уче и још неки предмети, па како није било средстава да се хонорира посебна учитељска снага, одбор се обратио молбом на овдашњи српски учитељски збор, да се неколико његових чланова бесплатно прими наставе у нашој радничкој школи.

Учитељски збор, односно управа српских школа, саопштила је овом одбору, да су се добровољно и бесплатно наставе примила ова

господа: гђа Вера Чонић, г. г. Павле Чонић, Јосиф Тишовић, Ђорђо Пурић-Драгојевић и гимназијски катихета г. др. Никола Круљ.

У овој пословној години приређено је 3 сјела, на којима су предавала господа Душан Васиљевић, Ристо Радуловић и Божидар Зечевић, а зимус је одржата и једна забава, уз добровољно судјеловања српског пјевачког друштва „Гусле“, и та је забава ванредно успјела.

Света борба, коју су наша браћа водила са нашим петвјековним душманином, нашла је и код нас одјека, те се је одбор старао да сакупи што више прилога у нарави и у новцу, да тим помогне јунаку у боју, рањенику у крви, сиротињи дивних хероја, која се гуши у сузама за хранитељима, који, са до сада невиђеним самопријегором, полећеше у крвави бој. — Наши грађани, од најбогатијег до најсиромашнијег, допринијели су свој обол са светом крви пошкропљени олтар слободе, а одбор је примио доста прилога од браће из Коњица, Невесиња и Стоца. Овим прилозима наш народ најбоље је засвједочио племенитост својих осјећаја и смисао за правду и слободу. Изувао је обућу, свлачио јелеке и слао их српским дивовима, дерао кошуље и правио завоје за рањене лавове, а нејака дјечица наша и она су поклањала дјелове свога одијела осироћелој нејачади. Наша је Задруга опремила у Црну Гору готова новца К900—, кошуља 500, гаћа 430, марама 260, ћебета 45, чаршава 350, завоја и вате неколико пакета, те још много других предмета који су се могли употријебити код Црвеног Крста. У Србију смо послали болници „Кола Српских Сестара“ К 100— и три сандука разних предмета за болницу.

Од претпрошле године постоји скупштински закључак, да се изведу неке измјене у нашем правилнику, али одбор није на том ништа радио, јер оснивањем „Савеза Добротворних Задруга Српкиња у Сарајеву“, и наша је Задруга у тај савез приступила као чланица, те ће Савез израдити генерална правила за све подручне Задруге и према тому за сада отпада потреба, да се за нашу установу израђују посебна правила.

Земаљска влада у Сарајеву сазвала је неку анкету, која је требала да створи план и уредбу за све радничке женске школе, те је и наша задруга била заступана по својој председници, па ако ко из славне скупштине жели да

о томе што питање сазна, нек се изволи обратити питањем на гђу предсједницу.

Поред закључка једне од прошлих скупштина и поред најбоље воље овог одбора, нијесу се могли наћи бољи локалитети за нашу радничку школу, јер одбор није наишао на такове, који би могли одговарати и потребама школе и материјалном стању Задруге.

Одбор је у једној од посљедњих сједница донио закључак, да се задрже све три садање стручне учитељице, и да се у плати изједначе, тако, да свака има мјесечно К 120.-- јер без довољног броја учитељица школа се не може назвати школом, нити се може очекивати, да ће школа својим радом поред моралне, допријети и материјалне користи.

У свакој пригоди одбор је пред очима имао материјално и морално унапређење Задруге, те је штедио на чему год се могло и сабирао одакле год је могао, а с највећом енергијом бранио је углед њезин.

Као што свагдје, тако и међу нашим установама мора да влада права скога, а у општим народним предузећима јединствен рад, те је овај одбор, држећи се вјерно тог начела, у свакој пригоди свима нашим установама био на помоћи чак и преко граница, које су му биле одређене.

Плата његовим услугама био је одзив на ших установа у потребама кад их је Задруга имала, и њиховом помоћу у много случајева олакшан је рад одбора.

Наша црквено школска општина била је предусретљива, те је нашој Задрузи за радничку школу бесплатно уступила просторије старе женске школе, а дозволила је да се у једном разреду нове пучке школе за наше ученице држе предавања сваког четвртка. На молбу одбора, општина је увијек радо уступила своје локалитете за одржање сијела, сједница, и скупштина наше установе, те овај одбор сматра угодном дужношћу да и овим путем изрече своју благодарност нашој црквено школској општини. — Одавно се осјећа потреба, да се и за српску нејачад оснује дечје забавиште, које ће бити један савремени спој између дома и школе, а мајкама олакшати тешку васпитну дужност. Одбор се је и том мишљењу заносио али, детаљним проучавањем тога питања, морао је на жалост, да га одгоди за боља времена, јер Задруга не располаже ни довољним

материјалним средствима, ни угодним локалитетима, да би самостално могла остварити своју намисао. Она и ово питање ставља на срце нашој општини, која за то има и бољих средстава, а и у свом учитељском збору јаке моралне потпоре, да ово питање боље проучите у најскоријем времену оснује дјечје забавиште.

Како и рад добротворних Задруга спада у просвјетни рад, ми тврдо стојимо на становишту, да су све наше автономне власти и друштво Просвјета управ дужне да нас поред моралне помогну и материјалном помоћи.

Ово је у кратко преглед овогодишњег рада садањег одбора, те молимо славну скупштину да овај извештај прими на знање и нама даде разрјешницу.

Извјештај благајкиње :

Славна скупштино!

Подносећи славној скупштини извјештај о материјалном стању наше Задруге, осјећам потребу, да одмах у почетку напоменем, да и ове године завршујемо са суфицитом.

Како сте видели из извештаја г. тајника, број чланова је прирастао и ако их је много иступило из чланства наше установе, а ја ћу то поткријепити цифрама

Било је у прошлој години добротвора 16 од којих није број прирастао. Утемељача 139 а уписало се 10, те их данас имамо 149. Помагача 68, уписало их се 23 а током године иступило 17 те их данас имамо 74. Прилагача 21, уписало их се 7, иступило 5, данас имамо 23. Задруга има на улогу и готовине К 2932'11, у акцијама, намештају и другим приборима К 2828'91. Свега: К 5761'02.

Извјештај управе женске радничке школе.

Славна скупштино!

Једна од највећих дужности свакоме Одбору Добротворне Задруге јестестарање о Радничкој школи. Радничке школе Добротворне Задруге у читавој нашој домовини тако су сада уско спојене са самом Задругом, да наша шира јавност Радничку школу зове Задругом, а сав рад задруге види у успјеху школе.

Заиста, ако узмемо у обзир све циљеве ове Задруге можемо тачно установити, да су Радничке школе најзгодније средство, да се постигне једно од најистакнутијих циљева — морално и материјално потпомагање ближњих. — У тој се школи дјевојчицама не дјели ми-

лостиња, него се систематички упућују, да узмогну себи у будућности зарадити насушни хљеб, и тако осигурати своју егзистенцију.

У Радничкој школи Добротворне Задруге у почетку 1912.—1913. школске године било је уписано свега 94 ученице и то 38 у одјелењу рубља и веза а 56 у одјелењу хаљина. Од то доба па до данас изостале су у одјелењу рубља 8 ученица а у одјелењу хаљина 8 и 1 умрла; те их је сад у оба одјелења 77; од којих су 12 ванредне, које плаћају мјесечно по 5 К школарине.

Још ми је напоменути, да су дотичне ученице осим рада настављане у овим предметима: науци вјере, српском језику, рачуну, кућарству, хигијени, цртању и српској историји. Ту су велику доброту жртвовала г. г. Никола Круљ, Павле Чонић, Вјера Чонић, Ђорђе Пурић, Даница Тохол и Јосиф Тошовић; те сматрам за дужност, да им се и овом приликом испред Одбора и ученица захвалим на труду и услузи.

У току школске 1912—13. године донела је радничка школа К 4381'81, а потрошено је око ње К 5158'27 те је задруга додала К 776'46.

Д о п и с и.

Стапар, 16. јуна 1913. (*Са задаве српске женске добротворне задруге*) Нестало је из наше душе непријатних осећаја као што нестане мрких сени, кад се појави сјајно сунашце међу црним облацима. Нестало их је, али се у душу нашу враћају различите успомене. Једне су као благи мелем, што лечи тешке ране, налик првим пролетњим ружама и сјајним звездицама...

Две друге... о — не било их! Те су успомене тако болне и црне, да нам се од њих душа плаши, плаче и трне...

Успомене налик пролетњим ружама — то је наш успех, наша победа, то су наша скромна дела, што нас дижу из земаљског кала небу под облаке; то су дела, којима сјај не бледи — не умире... Та дела и у највећој борби и у најтежим часовима пуне наше груди задовољством и подстрекавају на даље још истрајније делање.

Али уз ове лепе — дижу се ено и неке црне слике, дижу се и расту као сабласти, да прекрију сјајне успомене... Те нам слике причају горку причу: Ми смо *дела, речи, и скорашње жеље* ваших противника, који хтедоше, да на правди божјој ваде очи својим рођеним (по вери, језику и крви) сестрама; који хтедоше да их убогаље и утамане, како не би и унапред могле да буду на

помоћи оној браћи и сестрама, који за њином помоћи вапе и уздишу...

Ми смо... али да не причамо даље, јер је наша прича и сувише жалосна, а ми видимо, како тешке и вреле сузе падају на вашу душу... Не би ли дао Бог, да оне оперу и избришу сва горка сећања и да буду мелем ранама што вам их зададоше ваша — мржњом заслепљена браћа... А ми ћемо да се претворимо у савест наших родитеља и довикнути им: „Хеј, браћо Срби и сестре Српкиње, станите пред огледало погледајте у очи своје и питајте сами себе: „Је ли достојно?... Је ли достојно честита Србина и Српкиње оно што ми радимо?... Мржња, завист, пакост, злоба и суревњивост, зар то да су крепости, што треба да красе душу честита Србина и Српкиње!...

Одговор, што ће вам га дати ваша душа, не треба да кажете свету, али ми смо уверени, да ваше душе нису још тако окореле и слепом мржњом испуњене, а да се не би застидели својих рођених мисли и дела...

А, куд ја залутах?... Хтедох да пишем о забави, а мисли ме и осећаји свратише на тему, што нам за даје највише јада.

Питате ме, како је било? На жалост не бих вам то знала језиком да

испричам нити могу да то верно и истинито опишем пером. Умем да кажем само толико, да је наша „С. Ж. Д. З.“ у недељу први дан Духова о. г. славила ретко и управо триумфално славље. — Морамо признати, да и не сневасмо, да ће толико света похитати на ту забаву, чији програм бејаше врло скроман и против које се из сасвим личних мотива толико кортешовало и агитовало, не би ли „Ж. З.“ т. ј. њен приређивачки одбор доживео фиаско и остао осрамоћен. Казах, програм бејаше скроман. Једини његов сјајан део бејаше певање угледних и вредних чланова „Сомбор. грађ. певачког друштва“, које нам доведе на пријатељско суделовање главом њихов председник госп. др. Ј. *Малошевић*. И тако наша женска задруга има да захвали на првом месту за леп морални и материјални успех г. дру Ј. *Малошевићу*, који је с највећом готовошћу обећао суделовање ужег кора састављеног од г. г. Косте *Панића* трговца, Ђорђа *Џвејанова* професора, Петра *Малошевића* учитеља, Ђорђа *Пајшића* трговца, Марка *Трујића* и Славка *Блатојевића* варошких чиновника, Паје *Тломића* варош. књиговође, Александра *Јавриловића* stud. med. и коровође Ђорђа *Џвејанова*, којему дугујемо посебну хвалу за врсно и вештачко дириговање. Споменута нам господа пружише море душевних уживања и одушевише дивним певањем наших красних српских песама сву присутну публику. Кад заорише са позорнице дивне и снажне речи „Хеј, трубачу!“, задрхташе наши живци а очи засјаше пуне суза . . . суза радости, суза туге и среће сећајући се скоре прошлости. . . Не можемо да нашим милим суделачима и гостима лепше и дирљивије захвалимо, него да се послужимо речима оног Сивчанина, који — дирнут лепом песмом — њиховом — устале од свог стола, метну шешир под руку и пришав нашем столу прозбори дрктавим гласом: „Опростите, што се ја скроман и сиромашан човек усуђујем да Вам се

исповедим. Хоћу да Вам кажем, да сам сретан, што сам данас доспео овамо. Толико сте ме развеселили и задужили, да Вам не знам исказати све оно, што осећа моје срце. Тако што лепа, тако красна — оваковог чисто српдруштва и правог српског народног весеља, моје очи још не видеше. И моје срце не осети никад овога, што осећа сада . . . Донео сам из Сивца господу на ову забаву; сиромашан сам човек, који ништа нема, да Вам даде. Сиромашан сам и све бих Вам дао, што имам; али немам друго сем ово сирото срце у груди и њега бих Вам дао да — могу. . . Па кад ништа немам и ништа Вам не могу да дадем, молим Вас, примите моје велико и топло „Хвала!“

И наша мила дечица: *Смиљка Ђујина*, *Јованка Бачлићева*, *В. Мартоношка*, *Д. Станићкова*, *Каменко Ђуњевчев* и друге одекламоваше врло лепо *Змај Јовине* песме и приказаше са много разумевања и смелости ђачку игру „Рођендан.“ Што је и тај део програма тако сјајно успео, заслуга је гђе редитељке *Маре Влашкалић*. И последња тачка програма: жива слика „Жетва“, у којој суделоваху наше лепе, у народно одело обучене *Стапаркиње* и *Стапарци*: гђице *Иванка Машанић* *Смиљка Врачарић*, *Сока* и *Катица Јанчурин*, *Боса Бацакова*, *Наталија Кашанска*, *Лепосава Чупић* *Иванка* и *Сена Машанић* те г. г. *Пера Стојшић* *Жарко Аперлић*, *Ђока Котшанић*, *Н. Вацаков*, *Момир Иванчић*, *Ђука Златанов* и *Стева Ковчин* била је красно изведена, те је управо очарала публику.

После свршена програма захвалила се вредна и неуморна председница задруге гђа *Вукосава Св. Милића* гостима и суделачима следећим речима:

„Поштовани гости! Не могу пропустити а да се не захвалим нашим поштованим гостима, што нас обрадоваше и данас својом присутношћу, да нас подстрекну и даду нам воље за даљни рад. Даље да се захвалим нашим врским суделачима из Сомбора, који заиста нису жалили ни труда ни

трошка те се са својим пошт. г. председником одазваше нашем позиву, да увеличају забаву нашу и очарају својом дивном песмом све присутне. А тако исто захваљујем и нашим вредним овдашњим суделачима, који показаше и опет, да су вољни у сваком случају бити нам у помоћи. Уједно се захваљујем и нашој вредној чланици, гђи Марији *Влашкалић*, која се трудила око свега и још тако лепо научила своје мале ђаке, да нам и они пруже дивно уживање. А после свију да још захвалим нашим милим чланицама, које нам ево доказаше, да схватају заиста прави циљ наше задруге. Та — наша је задруга јоште врло млада — једва $2\frac{1}{2}$ године —; дакле у тако кратком добу развила се она од ситног дрвцета у лепо, велико и кршњато стабло. Ми нисмо одбили ни једну сироту, која је затражила у нас помоћи и помоћи била вредна. Ми смо дали припомоћи свакој просветној и хуманитарној установи, која је то затражила и колико су дозвољавале наше скромне прилике. . . . Главна је, да смо помогле, где је год требало. И ја мислим, да могу поред оваког рада као председница ове задруге казати с поносом, да смо ишле правим путем и тежиле оном циљу, коме треба да тежимо. . . . Па зато би требало да се радује с нама и све овомесно грађанство. Ипак није тако. Правила нам се сметња од стране наших интелегентнијих суграђана, а ми смо желећи мирна и сложна рада — ћутке чекале, не би ли се смирили узбуркани вали. . . . И кад то не могосмо дочекати, усудисмо се подићи из тих узбурканих таласа, да после више од годину дана учинимо нешто

и за нашу благајну, јер смо прошле године радили све и дали сав чисти приход — 1200 *К* — у културне и хуманитарне цели. Па кад угледах овде у лепом броју искупљене наше миле задругарке, срце ми је заиграло од радости. Тиме су доказале да их ништа и нико не може да одврати а да не раде с нама заједно за бољитак и напредак наше задруге, — за корист и напредак нашег милог народа. . . . А кад смо ми сложне, биће нам у помоћи и милостиви Бог!.. А коме је Бог у помоћи, кога он брани и штити, тај не треба да се плаши ни од кога. . . . И ми данас можемо мирне душе да запевамо:

. . . . .
„Бог је с нама . . . и т. д.

Говор председничин прекидан је честим и громким „Живела нам председница! Живела женска задруга!“

По том је родољубиви председник сомборског певачког друштва госп. др. *Ј. Лалашевић* изрекао красан говор цртајући несретне и јадне прилике, што владају међу Србима како у друштвеном тако и у политичком животу. . . .

И тај је говор прекидан бурним „Живео! Живео председник!“ . . .

Игранка је потрајала све до зоре. Тако је и ова наша забава успела у сваком погледу, што је и заслуга одбора, а нарочито гђе председнице, која уме да освоји својом љубазношћу срца грађанства. Посетиоци ове забаве сетиће се радо пријатних часова, што их проведоше те ноћи у дворанама срп. нар. школе; а одбор задруге наћи ће јамачно опет прилике, да сакупи на својој забави тако леп венац грађанства.

В. Р. Ј.

Због нагомиланог материјала издајемо и ове године у напред 7. и 8. број нашег листа т. ј. за јули и август месец о. г. што молимо да се узме на знање.

Поново молимо поштоване дужнике, да се одуже.

Уред.

Боравак Јелене Малиржове међу Србима

Пет месеци навршило се како сам у Србији. Прва 2 месеца после кумановске битке пробавила сам у ослобођеном Скопљу, а сада сам се настанила у Београду.

Често чујем из уста мојих српских пријатеља речи захвалности, колико сам жртвава принела ради моје словенске браће.

Жртве?

Како је могуће говорити о неким жртвама? Не, ви драга браћо моја и миле сестре, ви ми нисте никакве захвалности дужни. Ја вам морам захвалити на тим лепим и славним данима, које сам међу вама провела. То богато искуство, којим се моје срце испунило, остаће ми, кроз цео мој живот, мила и драга успомена.

За неколико дана отпутоваћу за Беч, где ме је позвало чешко литерарно друштво „Мај“ да тамо одржим предавање о мојим стеченим искуствима о Србији, о новој проширеној краљевини српској. Око 1300 слушалаца жељно очекују то предавање о великој својој браћи, о челичном карактеру, о нечувеном јунаштву њене војске, о племенитој души српске жене, која се до крајности жртвује за српски род, о њеном домаћем животу, о њеном поштовању према историји, о њеној поезији и т. д.

Тежак задатак узимам на себе, али га се не бојим, јер ме крепи љубав према српском роду — велика, искрена љубав, која ми даје снаге да извршим овај задатак.

Ово исто предавање са сликама држаћу не само у Бечу, већ и у Прагу, у Ческој и у Немачкој, и то у свима местима, где живе Чеси, и где имају своја основана друштва, на послетку и у Хамбургу.

Где добијем прилике, свуда ћу уздизати српску славу и српско име.

Дошла сам сама и непозната у Београд октобра месеца прошле године, али није прошла ни недеља дана, а већ сам била као код своје куће. Имала сам препоруку на госпођу

Босиљку Љ. Костић, која је живела неколико година у Прагу. Ту сам била примљена у правом смислу, као рођена сестра; ту сам чула чешки говор и осећала сам се као код своје куће. Моји љубазни домаћини, увели су ме међу своје пријатеље и добила сам прилику упознати се са домаћим српским животом.

Такође сам походила болнице, а први моји чланци, писани за наше прве и најчувеније новине („Народни Листи“, „Народну Политику“ и „Самосталност“) били су о српској жени, српским рањеницима и о српској слави. Даље дописе слала сам из Скопља. Брзо сам прикупила огроман материјал. Сваки дан ми је доносио нова и нова изненађења, нове утиске и ново сазнање.

За најлепши утисак рачунам дан, кад сам приступила у православну веру, а била крштена у стародревној цркви Светог Спаса у Скопљу, у цркви препуној војском. Кум ми био командир IV пољске болнице мајор д-р Живан Јашић из Лознице.

Такође и мој други боравак у Београду, остаће ми у вечитој успомени. Изјавила сам жељу да познам живот болница београдских, где би могла више да дођем у додир са српским сељацима и српским женама.

Шеф војног санитетског одељења пуковник д-р Сондермајер, с највећом свесрдношћу увео ме у XVIII. резервну болницу, где сам постала болничарка, у друштву милих српских сестара.

XVIII. резервна болница (касарна VII. пука) отворена је била 26 октобра пр. год. а приправљена је била за 656 болесника. Комесар те болнице постао је г. Нилола Беловић, трговац (члан фирме Петровић и Беловић). Заслуге његове око припреме и вођења исте болнице неоцењене су. Г. Беловић жртвовао се и посветио се овој установи.

Лако је казати: уредити болницу у касарни и постати комесар, одговоран за целу финансијску управу. Али каква огромна енергија и

издржљивост треба, да каква болница напредује, то лаик не може ни помислити. Али у г. Беловића није малаксала воља, он издржава верно своју дужност од почетка већ 8 месеца, у друштву са благајником г. Ђоком Антићем, кафецијом.

Пуних 5 месеци био је управник инжињир Златковић, народни посланик, коме такође припада велика заслуга, са својим чиновником г. Душаном Митровићем.

9. нов. донесени су били први рањеници, на броју 396. Превили су их чешки лекари из Војне Академије. 25 дана били су 4 лекара са 5 милосрдних сестара из Белгије. После њих, били су 5 дана: 4 Руса, а потом, скоро 3 месеца, италијанска мисија: 7 лекара и 33 болничара. Имали су своју апотеку, раздавали су болесницима разне понуде, а за та три месеца било је само 6 до 8 случаја умирања. После Италијанаца дошли су опет моји земљаци чешки лекари: д-р Ф. Весели, д-р Ф. Пирек, и д-р Захалка.

Равноправно као људи, и жене српске жртвују своју снагу, из одушевљења и љубави према својој дичној браћи.

У почетку у XVIII. рез. бол. било је 100 госпођа, а осим тога, и ђаци су били болничари. Са нечувеном енергијом примила се најгрубљег рада и госпођица Ружа Орешковића (дворска дама краљице Наталије), која је помагала при оснивању и уређењу саме болнице.

Од почетка болнице, као брижљиве милосрдне сестре, ваља поменути: госпођу Дару Тричковићку (г-ђу управитеља више жен. школе) и г-ђицу Живку Поповићеву, учитељицу. Њене собе су углед чистоће и уредности, да је радост ући у њих. Даље сам имала прилике дивити се вештини, при хируршким пословима, г-ђе Миланије Николићке и примерној савезности болничарки: г-ђице Живке Кандићеве. Наде Лонткијевићеве, Драге Крњејићеве, Софије Стакићеве, Јелене Теродис и г-ђе М. Ђаје.

Обе г-ђице Живке: Кандићева и Поповићева, биле су у брзо моје добре и миле пријатељице и учитељице. У Скопљу било је рањеника, који су ми први ударили темељ српском језику, а овде су обе госпођице то довршиле. Упознали су моју тежњу да учим народне пословице, и њином заслугом сам учила ове народне умотворине; који пут се у томе сплетем, што изазове смех, или у главном, нема бо-

јазни, да би ме на српском језику могли продати Гђица Кандићева напустила је своје студије у Берлину, а дошла је у почетку у отаџбину, да ту са својим српским сестрама ради.

Скоро 3 месеца сам већ у XVIII. рез. болници; месеци, који се не даду забравити! Само то, што ми приповедају рањеници и болесници, могло би дати материјал за целу једну књигу. Душа српскога сељака чиста је и племенита душа песничка. Како лепо могу ти прости људи говорити и како дубоко осећати! Па те дивне песме, којима су ме научили! Када сам у својим предавањима (исто тако и у чланцима) излагала садржај неких ових композиција, били су моји слушаоци занесени и молили ме, да песме још више сабирам, јер се радо слушају као најлепше басне.

И тако, могу говорити само о срећи и о добитку, које ми је Србија пружила, у велеlepним доживљајима, којима сам се обогатила. Срећна сам била међу мојим рањеницима, који толико воле Чехе и златан Праг — весело је било у нашем пријатељском кругу при ручковима, — највеселије, то морам признати, доле, у нашој кујни, где је као права вештакиња у своме послу, г-ђа Каја Николићка, мила интелегентна дама, добра наша „мајчица“.

Без разлике, као једна браћа, седамо за један сто: Срби, Хрвати, Пољаци и Чеси. У часовима одмора говори се о политици, литератури; пева се: чешки, српски, пољски; играју се позоришни комади, које је написао један наш болничар, глумач Светислав Симић. — Сви живимо као једна породица.

Ту имамо два интересантна брата комите: Пољаци — Станислав и Владислав Ђвиклињски, ђаци из Кракова. Оставили богату своју фамилију, да могу што да припомогну својој српској браћи. Побегли са мало новца и с књигом свога великог песника Мицкијевића, коју читају у тихим вечерима удаљени од своје отаџбине.

Зимус су били у битци: у Албанији, под предвођењем војводе Данила Гатала, а по своме повратку, дошли су и они да послуже у болници. Њихова је највећа жеља да остану у Србији, и да могу као војници служити новој својој отаџбини. Желим тим младим јунацима, да им се њине најлепше жеље испуне.

Ц Р Н О Г О Р К А.

Кад Црна Гора загази у рат, онда ратује сав народ. И старци, и жене и деца лаћају се оружја. Нису јунаци само Црногорци него и њихове жене. *У последњем рату пало је више стошина Црногорака.* Оне су учествовале у свима бојевима, осим тога носиле рањенике и муницију. Кад су у подгоричку болницу донели и две рањене девојке, рекла је Енглескиња мис Дерем краљици Милени: „Мислила сам, да у женском свету својом племенитошћу и пожртвованостју предњачи Енглескиња. Сада сам се уверила, да су нас Црногорке претекле“.

Приликом освајања Тајтана морали су Црногорци поново напустити једну позицију, која је била изложена непријатељској артиљеријској ватри. При одступању било је неколико мртвих и рањених. Случај је био такав, да су сви, који су пали, остали на бојишту, јер је одступање било брзо и немогуће је било изнети мртве и рањене. Било је пред само вече. Требало је чекати док падне мрак, па тек онда да се покупе погинули и рањени. Чим су се батаљони зауставили у своје првашње опкопе, долетила је међу њих једна девојка и стала распитивати за брата. Нашавши чету, у којој је био њен брат, дознала је, да је пао.

Да ли је мртав или рањен — то јој нико није могао казати.

— А зашто сте га оставили? — цикнула је девојка.

— Па није он сам, пало је око двадесет, вели командир чете.

— Зашто их онда не изнесете, шта чекате?

— Али, девојко, никако се не може то учинити. Птица с крилима не би могла до њих сада долетети, објашњава јој командир.

— И ви сте их оставили, да их Турци посеку!

— Не ће их посећи. Наши топови не дозвољавају Турцима, да им се примакну.

— Ах, Боже мој! шта чекате! Мож-

да им треба брза помоћ. Како се они тамо муче! Крв тече из рана — ране превити нема ко. Уста осушена — воде нема ко да даде. А ви сте се напили у овим рупама. Зар је то братски, зар се тако браћа пазе?

Изговоривши ове речи прескочила је ров и као муња полетила рањеницима. Држите је! — викнуо је командир, али је она већ била с оне стране опкопа и трчала као лака срна. Олово је сипало као киша. Није прошла педесет корачаја и — пала је. У истом тренутку трчали су к њој два војника из суседног шанца. То су јој били рођаци. Један је пао на пола пута, али други је срећом стигао до ње. Повукао ју иза једног камена. Био је ван опасности. Видело се, како јој завија ране.

Није прошло ни неколико минута, кад се зачу с левог шанца — јуриш. Турци су пред нашом артиљеријом узмакли и напустили први шанец. Наши су тада поново јурнули и заузели предње опкопе.

Кад су у вече покупили мртве и рањене, међу рањеницима је била и Ружица Поповић из села Медуна, из Куча. И командир чете је био рањен.

— Како ти да ме осрамотиш са целом четом пита је командир.

— А како ти да ми оставиш брата!

— Али помоћи се није могло. Па, ето, и ти ниси ништа помогла. Брат је ипак спашен, ране су му лаке, а због тебе је погинуо Милош.

Ружица није знала, да јој је брат од стрица, Милош, трчећи к њој, погинуо. Нису јој хтели казати, јер су јој ране биле доста тешке, па би је то убило. Кад је официр изговорио ове речи, пребледила је. Сузе су саме полетеле низ бледо лице.

— Милошу, брате мој, опрости ми, ја сам те убила! И утонула је у тужно болно јецање.

*

Сутрадан јој је командир батаљона донео орден, којим ју је одликовао краљ и телеграм од краљице. Она је

била ван себе од чуда и запита ће командира:

— А зашто је ово?

Трећег дана је умрла у болници.

ИЗБАВИТЕЉ.

За време пријатељског ћеретања када искрени разговори отпочињу, Мирјана сећајући се свога детињства, почела је о себи да прича о мајчином пољубцу, слаткој успомени о сретном времену. Успомена ју је узбудила и у далеку прошлост загледала је. Од узбуђења са уздрхталим гласом говорила је, како је са нежном љубављу матер своју обасипала. Брза наступајућа меланхолија тргне је из овог заноса, и тишим гласом проговори:

Мати... Мати...

Као да би се ослободити хтела од ове успомене, маши се Миланове руке, и молећи рече:

— Говори ми што о теби, љубави моја — говори што!

Милан се насмеје, рахатно пушећи.

— Врло развијен, несташно, дивље дете био сам. То ти је све, срце моје.

— Ништа више?

— Ништа више моја Мирјано.

— Онда ми говори што о твојем детету, — запиткивала га је даље.

Милан се од једном уозбиљи и испитујућим погледом погледа је. Али на пријатељчином лицу видио је неку љубави достојну понизну љубопитљивост и свака му сумња ишчезе. Тада са поносним очевим осмејком стаде причати о сину, ком је било име: Славко, као и деди и који неће да га више бебицом зову, јер је већ велик — седам година!

— Да ли има плаву косу, као ти? — питала га је Мирјана укоченим погледом?

— Плаву и крејаву. Расрди се ако га ко исмеје и побледи, али не плаче. У буцак се повуче и замисли се; а ако му се говори, не одговара. Меланхолија му је така као каквог човека. Мало је и сувише сентименталан. Од претеране осетљивости морам га одучити, јер ће иначе врло несретан бити. Сирото дете, ако

научи да претерано воли, велике захтеве да има, много ће патити, увек ће му недостајати оно, што воли и жели. Суморност је наступила. Милан је покушавао поново да говори о детету, али му се то учини незгодно, јер том приликом увек би му излазила слика његове пренебрегнуте жене. Из поштовања према жени, коју сад већ више не воли, из нежности према овој, коју сада воли, није могао женино име да искаже пред љубовцем својом. Ћутао је. Мирјана нагло се подиже и чврсто се приљуби у за њ, женском нежношћу — којом је досада све постизавала — запита га умиљавајући се:

— Зашто ми не доведеш дете?

Кад му је Мирјана први пут ову жељу изјавила, Милан је упротив руком махнуо и брзо јој одговорио:

— Глупост!

Али Мирјана није попустила. Увек кад год би Милан био најнежнији спрема ње, умиљавала му се, молила га: да јој доведе Славка. А он би тада бадава ћутао или окретао разговор на другу какву ствар. Мирјана би се увек враћала на то питање и смело би остала при њеној жељи. Милана је то растужило, што Мирјана не осећа неуглађеност у свом захтевању, одговорио би:

— Мати управља са дететом и не ће га хтети пустити к' теби; то би требала да знаш.

После овога је бурна сцена наступила, у којој је Мирјана саму себе осуђивала због грешне љубави; плакала је, проклињала је своју жалосну екзистенцију. Милан ју је тешио, али није се умирила и неограниченом болу је дала израза, признала је погрешку своју због несретног положаја у коме се налазила, јер савест је гризла, оплакивала је породичан живот, поштење — све, што је за љубав пријатеља се одрекла. Загрлио је, као малом детету је шапутао на ухо неразумљиве речи, по коси је миловао, бол јој хтео ублажити и напослетку јој морао обећати, да ће јој дете довести — једнога дана.

— Хоћеш ме саму с' њиме оставити?

— Хоћу, само ми немој плакати.

— Цео један сахат ћеш ме оставити с' њиме?

— Хоћу, срце.

— Каква радост и срећа! — рече усхићено.

.....

— Славко — рече отац, — ово је та лепа тетка што жели да те види. Дете подигне очи горе Мирјани смешећи се.

— Како је леп! Како златан! — с' дивљењем рече.

Мирјана, нагне се Милану и шапућући га умоли:

— Милане, кажи му да ме пољуби.

— Славко, хоћеш да даш један пољуб овој тетци?

— Хоћу — рече и са љубави достојно пажљивим покретом маши се лепе руке искићеном драгим камењем и пољуби.

— Браво Славко! Та ти си ми као какав кавалир — рече поносито отац, док је Мирјана непрестано дете посматрала.

— Сине, хоћеш да останеш код тетке, док овде у близини не посвршавам што имам?

— Хоћеш се ти скоро вратити, тата?

— Хоћу, дете моје.

Сад се отац удаљи, а Мирјана узме Славка за руку и одведе га у другу собу код прозора, да га још боље види. Малиша је право стајао у његовим зеленим хаљаницама, с' капом у руци.

— Таке очи имаш, као твој тата, — тихо рече Мирјана гледећи детињу главу.

— Јесте, али уста су ми мамина — рече малиша поносито.

— Зар ти не ћеш на тату да личиш? звонио јој је глас несигурно.

— Тата ми је леп, али мама ми је много лепша; дугу косу има и малу врло лепу руку има. Не познајеш ти моју маму?

— Не!

— А како то да је не познајеш?

— Не знам, — одговори и спусти главу, да сакрије сузе.

Малиша је љубопитно погледао и ћутао.

Устала је и слаткиша му је донела, које је он учтиво одбио, јер је тако васпитан био, да не узме све, што му се допада.

— Зашто не узмеш?

— Не пристоји се, хвала.

— Али ако ти се допада и волиш, узми Славко. Јесу ли те у школи тако научили?

— Не, мама ме научила. Не идем у школу.

— Па ко те учи?

— Мама. Не може моја добра мама остати по цео дан сама. Те тако ме она учи до подне.

— А у подне?

— У подне ручамо, мама и ја.

— Сасвим сами?

— Јесте, тата не руча никад с' нама. Много посла има, врло много.

Настаде мала пауза.

— Узми слаткише, Славко!

— То је врло много за мене, — рече као у последњу одбрану.

— Поделићеш са твојим каквим другом.

— Немам.

— Па с' ким се играш?

— Са мамом, кад је добре воље.

— Зар није увек у вољи?

— Није.

— А зашто?

Дете је ућутало и погледало. Неописаном брзином нека бојазан прође кроз Мирјану. Но мали није знао ништа, а свакако и питање није разумео.

— Онда се ти не забављаш много, — продужи говор и уздахне.

— О, забављам се. Мама плете, свира а ја гледам књиге са сликама, зидам камењем куће, гледам људе сокаком што пролазе.

— Увек сам?

— Већином. Тата мој треба да је код нас, али кад много, врло много посла има.

— Ко је то теби казао?

— Мама. Она ми и приповеда, кад ми је досадно. Али су њене приче тако увек жалостиве, да ја увек плачем, кад ми приповеда. Ти не знаш таке приче, којима бих се смејао?

— Не знам, душо. Свакако ти у вече прича мама.

— Јесте, у вече. Волео бих опет кад би ишли у позориште, где нас је тата, мене и маму водио. Но сада не може да нас води, те тако рано легнемо. Касно

врло касно дође кући и тихо сасвим нечујно уђе у другу собу, да нас не узнемири. Али мама је увек будна и чује кад дође. Кад год се и ја пробудим. „Тата је дошао“, каже ми мама латано. И кад тата дође да ме пољуби, ми зажмуримо и учинимо се да спавамо.

— И пољуби те тата?

— Да, и као што је на прстима дошао, тако и оде.

— Маму не пољуби?

— Не, — рече малиша и замисли се.

— У маминој соби спаваш?

— Јесте. Пре нисам тамо спавао. Али ми је тата отпутовао на месец дана негде, те се мама бојала сама да спава и мој је кревет пренела у њену собу. И од оно доба спавам код маме.

Мирјана се завали у наслоњачу, као да је онесвесла. Малиша, зачуђено је гледао. Ћутала је, није се ни покренула, и мали Славко кад је видио тако бледу, почео се бојати од ове лепе жене и желео је, да му тата што пре дође. Мирјана прикупи сву снагу, уздигне главу и на лицу јој се могао видети неисказан бол тако, да јој се малиша приљуби, као уз матер и запита:

— Шта ти је?

Она поче плакати и љубити дете. Сузе су јој падале на детењи врат и лице.

— Не плачи . . . не плачи лепа тетко, не ће ти бити ништа.

— Не ћу, не ћу више плакати, дај ми један пољубац, као мами.

Малиша је загрли и пољуби.

— С' Богом, љубимче моје. Остани само још мало. Сад ће ти тата доћи и одвешће те кући. Ја морам изаћи.

— Да кажем мами, да сам овде био?

— Зашто?

— Јер ми је тата заповедио, да не кажем.

Замислила се, и онда као да би се од последњег очајања ослободити хтела рече:

— Кажи сам, мами, да си код Мирјане био.

Један минут се лепа рука на детињој глави зауставила, као да би га тела благосиљати.

Од то доба Милан и Мирјана нису се више никада видели.

Ботош.

С мађарског

Ангелина С. Арсенијевића.

АНЂЕО ПЛАЧЕ.

Лагано . . . лагано, ко ће са мном, скините огртач мржње, зависти, злобе, смутње, овде им мјеста нема . . . Тамо ћемо на она врата, где она бела прилика стражу чува. — Гле! Анђео је то.. Лагано . . . Ви их познајете? . . . Ви их се сећате? . . . Да, то су они двадесет друга са Лилебургаса. То су они добри, мили људи, који су на глас борије оставили своја села, где нису за ништа друго знали, до ли за љубав своју и ближњи своји. Борија писну: Отаџбина зове. Одазвали су се томе писку. Стали су у бојне редове, ти добри, мили људи, који су оставили своја села, где нису за ништа друго знали, до ли за љубав своју и ближњи своји . . . Напред! . . . Писак, врисак, ломњава, пуцањ, бол, јаук . . . Ах!.. Ах!.. Једна бомба прасну. Двадесет друга растави, али, час само, а онда их састави, неозлеђене мржњом, али збуњене борбом, којом човек човека укроћује. Онемеше са јада, са бола људског. Онемеше можда за свагда . . . Ходите ближе, Ви, што срца имате, ходите! . . . Чујете ли пуцањ са обале Злетаве???. . . Ох, они га чују!.. Анђео мира, љубави плаче — плаче...

Сарајево у јуну 1913.

Љубица Попара.

ЈЕ ЛИ ТО ЖИВОТ?! . . .

Је ли то живот? — Чезнути да те видим, кад ти давно оде из мојих очију?

Је ли то живот? — Кад мој дах стане, кад поред мене прођеш, и моје лице блиједи, кад се твоје име спомене?

Је ли то живот? — Мислити увијек на твој одлазак, а растанак је давно — давно био?

Је ли то живот? — Читати са твога лица све оно непромијењено на њему, што је тако моћно владало и влада над мојом душом? Па ипак, — то лице никада нити је било моје, нити ће бити моје . . .

И шта је ово у мени? Јер ваљда тек љубав овака није!

Је ли то живот? — О, . . .

Вронски, 6. јуна 1913.

ВЕЧЕРЊИ ПЕЈСАШ.

Сунчеви зраци малаксавају.

Испод брдашца, између великог, лиснатог дрвећа шћућурило се сеоце; само овде-онде провирује по која бела кућица са своја два прозорчића и гледа као из заседе на широк државни пут. Вечерњи поветарац лелуја лишће мод-ро-зелених кукуруза, а љубопитљиве бундеве пружиле своја стабла преко уске путање, и сметајући пролазницима хвале се својим крупним плодом. Високи сунцокрет дубоко се клања сунцу, а на баштованској огради развиле тикве своје бело нежно цвеће, које мирише чежњом. Велика ветрењача равнодушно окреће своја крила, а старо, бело распеће купа се у руменилу сунчевих зракова.

Сунце вучено неодољивом силом смрти, хвата се у очајању за облаке, иза којих пршти црвенкаста ватра.

Кад сунце изнемогло од борбе клоне, и облаци своју љубичасту одећу оивичену пурпуром и златом, заменуше тамом, и запад се претвори у бледо море, по коме плове црни облаци тражећи сунце; док супротна страна као да ништа о томе не зна. По бледоплавом небу плове бели облаци као рашчешљана руна вуне, а месец крчи себи пута и замишљено гледа за сунцем.

Ж а б а љ.

Соф. Вел. Плачкићева.

Н О Ћ.

Давно је умро дан.

Сунце се удавило у безданом мору, зато небо плаче.

Ноћ је обукла своје црно, своје најцрње одело, и пробијана кишом уздише за умрлим даном. Ветар жалосно хуји, а њиме покренуто лишће јеца на високим дрветима. Земља се купа у сузама, а у мрачној ноћи даве се уличне светиљке.

Све тугује, све плаче, само се смрт весели славећи своју победу, а са немим осмејком, нечујним корацама хода самоћа по узбурканим грудима земљинима, сан благом руком уљуљукује свет.

Изгледа да је минуо последњи дан, а небо све очајније плаче, и ветар све жалосније хуји.

Под заштитом силне богиње смрти владају сан и самоћа, али и њих побеђује несташност.

Кад први петао наговести зору, небо се утеши, а уплакана земља отвара груди и чека да васкрсне сунце.

Ж а б а љ.

Соф. Вел. Плачкићева.

НА ВИДОВ ДАН.

Три пута су звона одзвонила пуним, једрим звуком и њихова складна мелодија брујала је ваздушним валовима.

Звук за звуком стапао се час боно јецајући, час весело кличући у онај високи акорд величајне пјесме великоме дану.

Је ли тврди тук осјећао топлоту дана па је омекшао и благо и умилно цвилио или је одолијевао снази узбуђене српске мишице, која је подвострученим заносом потезала јаке конопе, да громко заори слава обновљена, освећена, узвишена и посвећена Видовдана, широм ојачана, славом и побједама узнешена Српства, па је тако гласом заносио?

Није се био ни угасио звук трећег звона, а црква је била дупком пуна побожног света. И старо и младо, јако и слабашно, мушко и женско, све што је осјећати знало и појмити могло шта значи данас Видовдан, скупило се, да опоје мртве и покојне, да прелије мученичке кости, да прослави и помене старе косовске јунаке и нове дивове на

Куманову, Скопљу, Прилипу, Дечану, Скадру, Једрену и сва она славна поља, куд је српска крвца текла за крст часни и слободу златну и за образ пре пет стотина љета понижена Српства.

Састало се Сарајево цијело на опијело, да опоје тешке жртве, миле покојнике. Да ороси врелом сузом, оплаче тешким уздасима, опоје топлом молитвом погинулу младу снагу, цвијеће Српства, јуначке синове своје што падоше на Косову уз Лазара и послѣје Лазара тако храбро осветише.

Да опоје, али да и опијева неумрле славе дивског јунаштва, новог покољења.

Свијеће су буктиле вјечним жаром, кандила треперила рујном свјетлошћу, као што је боја оне свјеже младе крви проливане на бојишту.

Црквена пјесма разлијегала се тио, боно и умилно и падале на разњежене груди к'о блага роса што је пала на пониклу траву свјежих гробова неумрлих покојника.

Из олтара грмио је дрхтави глас свештеника, који се јецањем борио, а крупне сузе падале су на свете честице у дрхћућој руци и стапале се с крвљу божанског мученика, који је на крсту спасао човечанство, и установио, да се у његов спомен обавља бескрвна жртва тијела и крви његове. Глас слуге божијега спајајући ова два узвишена спомена у вјери, мислио је, да се Бог мученик смиловао на мукотрпно Српство те допустио, да и њему свану дани ослобођења.

А народ стајао је као тврд бедем на морској обали кога узбуркани вали запљускују, па све тутњи, јечи, шкрипи у ваздуху, а низ њега се лазурни млазеви пјенеће воде пролијевају. Шкрипе, јече мукло и очајно, дижу се и спуштају узбуђене груди, а сузе теку к'о бисерје сјајно.

Дјеца блиједа к'о свијећице, боре се чувством и млађаним схваћањем. Осјећају, да се нешто важно, необично узвишено збива, али срца су им још нејака да осјете замашај нашијех дана,

но зато су опет грлашца своја напрегла, да тим више даду израза оној светој тугованци: „Вјечнаја памјат! Вјечнаја памјат!“

А оне двије дјевојчице у црно одјевене, ђе старија млађу за ручицу држи, а оба двије плачу на сав глас горко и тужно, побудиле су свеопће сажалење. Све су очи у њих уперене, јер су њих двије највеће удјелнице Видовданске туге; оне оплакивају свог драгога бабајка, који паде на бојишту у најбољој снази, те остави сјајан спомен међу нама, али остави и своје двије сиротице.

Кад се сврши света литурђија и кад народ под притиском тајанственог дојма поче да се прашта с црквом, а у душама побожног света одјекиваше звуци тужне црквене пјесме: „Со свјатими упокој Христѣ души раб твојих“ — приђе газда Којо, великан народа свога, богат имањем, богатији срцем, а пребогат поштењем и љубављу народа свога, загрли двије сиротице, тјешећи их умиљато: „Не плачите, моја дјецо драга, ваш је бабо славно погинуо и вама лепу славу оставио. Не бојте се миле ћери моје, све је Српство ваши родитељи, а ја сам вам од данас и отац и мајка.“

Пред оваким свечаним чином, гракну сав народ к'о из једног грла: Слава! Слава! теби, вођо, ка и оним дичним јунацима што падоше за српску слободу!

Газда Којо шапатом одговори: Вјечна им памјат!

Олга Кернић Пелеш.

У СРБИЈИ ПОСЛЕ РАТА.

Ове године 10. (23.) априла, на Велику Среду, стигох у Београд, баш оног дана кад је за сваког Србина био радостан велики дан, јер се тог дана зором разнео по целом Српству радостан глас, да је Скадар пао. Београд је пливао у радости; његово све грађанство беше у највећем расположењу. Та радост показала се већ на оној српској

лађи, која нас је од Земуна пренела у Београд, лађа је била окићена са заставама свих савезничких балканских држава, а на лицу васколиког особља — од капетана па до најнижег матроза — могао је човек читати силну радост, коју су они после и речима нама путницима исказивали. Кад стигох у Београд, већ је сва варош била окићена заставама, није било куће, која није истакла заставу у знак учешћа у радости. Тог дана одмах ујутру рано приређене су манифестације, коју је отпочела школска омладина а придружило јој се васколико грађанство. После подне приредише весеље београдски трговци, изнесе пиће и јело, те почастише народ и војнике, свирке се чуле на све стране, а трговци поведоше ор'о, у који се похваташе сви без разлике, грађани, официри, војници, сељаци и т. д. и све то у миру и реду без икаквих изгреда прође. А увече је цела варош била осветљена и на све стране су летели ватромети. Радост и весеље је опште било. Сви су учествовали и изјавили, да би још и веће весеље било да није случајно, пао тај догађај баш страсне (велике) седмице.

Други дан Ускрса отидох у руску болницу да посетим рањенике. Ступих у болницу са стрепњом, јер ми рекоше, да има нових тешких рањеника испод Скадра и Једрена. Кад ступих у прву дворану, поздравих их са: „Христос Воскресе“ јунаци!, а они сви весело отпоздравише „Ваистину Воскресе“! Помислих, Боже, та ово нису болесници. Понудих их понудама, које понесох и дознадох, да их ту има, који су још из кумановске битке, те сад прездрављавају. Има их и из страшне битолске битке. Ту беше и онај дечко из Куманова, кога Турци ранише кад су Срби Куманово заузли. Пођох даље у друге одаје. Тамо затекох једну групу. Једном увезана глава, други о штаки, трећи изгубио једно око и тако сви беху тешки рањеници, али сад су већ сви весели, јер преболеше љуте ране, и они се сви искупили у једну групу

и картају се; а у другом углу одаје лежи један болник, ох, не болник, већ самртник, који се већ три дана душом растаје, он је рањен тешко код Јањине, пребегао је из турске војске српској. Турци га тешко ранише; поред њега стоји његова стара мати, хлади га, а сузе не пушта. А он, он јунак у аго нији, смеши се у самртним мукама, смеши се, ваљда је угледао рајска врата њему отворена, он је овде на земљи својим делом рај заслужио, умире као јунак за ослобођење своје и своје браће. У трећој одаји затекох и опет једног тешког рањеника, који је рањен кад их је лађа „Хамидија“ напала. Поред њега седи отац му и пази сваки покрет свога умирућег сина, косовског осветника. Походих све, обиђох све, и уверих се да све оно што слушах и читих о српским рањеницима, не да је претерано, већ није ни у доста јасној боји оцртано. То су све јунаци, који своје ране и болове јуначки сносе и са осмехом на лицу издишу. А онај ред и чистота у болници сваког мора задивити.

Пођох други дан да видим заробљенике, да видим како на њих утиче робовање. А шта видех? Простор у доњем граду, где су заробљеници, пун је препун веселих заробљеника, нема на њима ни трага од туге и жалости, сви они певају, играју и свирају. Са неким Јерменима се споразумедох и они изјавише, да им је добро, не трпе оскудицу ни у чему, а са њима Срби лепо поступају, добијају ону храну, коју и сви српски војници. Пошто је владала различна болест међу заробљеницима, забрањено нам је било међу све проћи, али доста ми беше и оно, што видех и чух, па да се уверим о лепом поступању српских победилаца са својим непријатељима.

Путовах даље од Београда до Ниша, на том путу имађах прилике да још боље упознам српске војнике, косовске осветнике. Многи, који су били на допусту код куће, враћају се натраг у своје команде. Седам месеци били су

они ван својих домова, и сад дођоше на 10—12 дана кући на допуст и сад се већ враћају натраг на дужност и то враћају се весели и са песмама, нема на њиховом лицу знака туге и огорчења што наново остављају дом свој и своје миле на дому. Иду они радо натраг, да до краја одуже своју дужност домовини својој. Ови су тако исто весели као и они које видох при повратку за Београд, а који су из својих команда полазили кући на допуст. Долазили су многи из Скопља, Битоља, Једрена, Скадра. Причају оне грозоте које су претурили сретно преко главе, певају многе нове песме, јер многи Србин војник пропевао је по једну песму одушевљен својим победама. Они са Једрена певају (Арија вију ветри...):

Ноћца црна а снег веје,
Хладан ветар дува,
Српски војник под Једрена
Мртву стражу чува.
Па премишља о свом дому,
Своме завичају.
Те мисли га сада ломе
Мира му не дају.
Блуд'те мисли, нос'те поздрав
У далеке краје
Оцу, мајци, брату, сестри
Каж'те наше ваје.
Рец'те свима: српски војник,
Вршећ дужност своју
За Бугаре под Једреном
Он пада у боју.
Ал' се нада крвљу својом
Битољ откупљује
И остале српске краје
Српски где се чује.

Таман они отпеваше песму, а ми сви под утиском те песме размишљамо какве су силне муке и патње мучили, помажући своје савезнике, а влак стаде и у то одељење ступа један војник са увезаном главом, иако беху сва места заузета, сви поскакаше да уступе места овом ратнику, одмах позатвараше прозоре иако топло беше, али да болеснику промаја не смета. Помислих да ће овај сиромаш сад морати прилећи, али он не хтеде, остаде седећи и поче нам на наше питање: Где је рањен? причати, да он није рањен, „ко-

мо среће да сам рањен, али нисам. Пропадох у оним земуницама под Једреном. Једно јутро се пробудих, а моја глава сва отечена; одмах ме послаше у болницу, где ме оперисаше и све ми зубе из доње вилице повадише, иначе бих морао умрети, а сад идем у београдску болницу да наставим лечење.“ — Уђутасмо сви, а он опет настави: „Многи смо у тим земуницама пропали, теже нам беше оно чамовање за време примирја него ратовање, па не бих нам ништа тешко било, само да нам браћа Бугари признају наше заслуге, али ако они не ће, Бог и наша мајка Србија хоће.“

То беху речи простог војника, који се болан враћао са бојног поља. Он не очајава. он не ропта, он је измирен са тим, да је све оно учинио, што је дужан био своме краљу и домовини. Па таки су сви, сви ти српски хероји, којима се само дивити морамо и силно их поштовати.

Они здрави почеше поново певати разне севдалинке које потичу и опет из боја:

Ноћу борба, дању празна чорба,
Тешко оном, ком је празна торба.
Марице, Бистрице, Струмице, Ситнице
Вардар водо ладна,
Девојчице млада.

Киша пада, ветар дува,
А мој драги стражу чува,
Марице, Бистрице и т. д.

Сви војници на граници,
А мој драги у болници
Марице, Бистрице и т. д.

Српски војник не очајава ако комо-ра са храном није стигла на време; он сам себи зготови шта може и то поред песме, а Српкиња вереница не кука за својим драгим вереником, већ му песме пева.

И тако у песми и причању приближавао се и наш влак Београду. Уз пут приметих многе необрађене њиве, стоје још онако од јесенас; кукурузовина непосечена, а они ми рекоше: „Ето, видите, не ћемо сви имати жетве ове године, имаће је само они, ко је имао

неког свог код куће, да му обради њиву; али то не чини ништа, имаћемо је до године, много слађу, јер знамо, да ће је имати мирно и наша ослобођена браћа, који су до данас само радили, а Турчин готово носио.“

Дивни људи! Он не кука и не плаче, што он и његова дечица можда целе године не ће окусити пшенична хлеба, он се радује, што ће други то имати.

СТИГОХ НАТРАГ У БЕОГРАД, И ОНОГ ДАНА КАД ЋУ ПОЋИ ИЗ ЊЕГА, ЧУЛО СЕ, ДА ЋЕ СКАДАР ЊЕГОВИ ПОБЕДИОЦИ ПРЕДАТИ ДРУГИМА. НИКО НЕ ПОКАЗУЈЕ И НЕ ДАЈЕ ИЗЛИВ СВОЈОЈ ЖАЛОСТИ САМО УЗДАХНУШЕ И РЕКОШЕ: „И ОПЕТ ЈЕДНА НОВА НЕИЗЛЕЧИВА И НЕЗАБОРАВЉЕНА РАНА.“

Морадох хитати својој дужности, али и за ово кратко време видех, чух и осетих много, свега онога, чему се само морадох дивити а вечито сећати.

уд. М. К. М.

BIRÓ LAJOS.

МАРИЈАНА.

Соба беше пуна путним торбама и кутијама. Маријана отвори једну кутију, извади из ње један шешир за башту са црвеним цвећем, баци поглед у огледало, и примети, да јој овај шешир најбоље стоји; насмеши се и без једне речи пође напоље.

— Маријано — проговори јој мати некако очајно — куда ћеш? Зар сама да пакујем?

— Да, мати — одговори Маријана — сама пакуј.

Мати јој се исправи и погледа ју ужаснуто. Маријана климну главом и пође из собе. Мати јој пак тужећи рече:

— Јамачно опет . . .

Маријана ју прекиде:

— Да, мати, опет идем на доклат, опет ћу са Mister Williams-ом говорити, опет се не ће дочекати крај нашем разговору . . . и ти би заиста могла благодарна бити твојој ћерци, што се тако у твоју корист труди.

— У моју корист?

— Да, да ме се што пре курталишеш. Мати хтеде опет са неким ужасом да одговори, но предомисли се, и некако опомињућим гласом рече:

— Мирјано, пази! Ти ћеш једанпут насести. Овај Williams може бити нека протува, па само новца хоће.

Маријана се тајанствено насмеши. Овај осмејак учини матер нервозном.

— Само се смеј, — рече срдито — ти мислиш, да си ти увек паметнија. Видићеш ти још! Овај човек је протува! . . . Да је Glasgow-ски фабрикант, не би седео овде у Млецима ево већ три месеца. Ти си пак једна ћурка, што му на лепак идеш. Добро ме разуми, то је протува!

— Слатка мати — рече Маријана тихо, мирно и са неке висине. — Шта ти мислиш, да то мени никада није на ум пало?

— Тим горе!

— Слатка мати, та то ми је још прве недеље пало на памет и одмах сам писала Виктору у Пешту и замолила га, да се распита код једне међународне извештавајуће канцеларије.

— Шта-а-а?

— Тражила сам информације о Mister Joseph Robert Williams-у Glasgow-ском фабриканту, Могу те умирити: добила сам најбоље информације о њему. Референције прве врсте!

Мати је са неким чуђењем гледаше, она пак баци пољубац матери и смећећи се изађе из собе. Оде на доклат. Williams ју већ чекаше. Пође јој на сусрет, стисну јој руку. Затим обоје се доше у један кут под један мален шатор. Пред њима се у јесењем сунчаном зраку, пружало плаво таласајуће море.

Ћутаху. Гледаху на море.

— Вечерас путујете? — запита за тим Williams.

— Да, вечерас путујемо, — одговори Маријана.

Окрете се Williams-у, мирно баци на њега благ и искрен поглед, за тим се окрене од њега и опет посматраше море.

— Ох! Како су лепо били ови дани
— рече тихо Williams.

— Чудновато лепо — одговори тихо и топло Маријана.

Стално гледаше на море.

— Сада ћемо се растати — рече Williams. Маријана пак стиснутим уснама ћутећи климну главом.

— Пошто смо се тако зближили и спријатељили.

Маријана се окрене њему, и пријатељски, поверљиво одобравајући климну главом. Затим јој лице опет постаде озбиљно и некако замишљено посматраше море. Williams ништа више није говорио. Једно време посматрао је девојку, затим се и он окрене мору и са неком стрепњом и набраним челом брижно гледаше преда се. Девојка је кад-кад опрезно бацала поглед на њега; Williams се очевидно борио са собом; девојка га не хтеде у тој борби његовој бунити, али када је време пролазило и још увек тишина владала, тада подигне главу.

— Но — рече, морамо се опростити, јер ћу ја сад горе у собу. Није се ни помакла, а Williams ју са неким страхом преклињаше, да још остане.

— Не може бити — одговори Маријана, — и ако бих волела, али морам и матери да помогнем.

— Али само још мало! . . .

Маријана је чекала, али опет настаде стара тишина и ћутање.

— Ми — рече затим Маријана — не ћемо се никада више видети. Како је то чудновато . . .

— Али не . . . не . . . промуца Williams поруменивши.

— Да, да. Никад више. Па то је сасвим природно. Ја ћу отићи кући у једно мало мађарско сеоце, а ви ћете у једну велику енглеску варош, и нема тог случаја, који ће нас опет саставити.

— Али не . . . молим вас . . . гледајте . . . то је немогуће.

— Ал' кад је то тако. И то морате узети на знање. Никада се више не ћемо састати.

— Никада више . . .

Маријана метну руку на поруб од доксата, као да би хтели устати. Мека, бела рука онде је на сивастом порубу пред Williams-ом почивала. Williams се нагнуо према њој . . . сад ће се сагнути . . . сад ће ју пољубити! . . . Није ју пољубио. Паде натраг у столицу и тихо рече:

— Како је то жалосно, што се не ћемо никада више видети. Каква штета. И ви не жалите?

Маријана је убезекнуто пазила на глас његов. Глас му беше нешто хладнији и трезнији. Маријана ћипи и отвореним, чистим и великим очима погледа га.

— Збогом остајте, — рече. Беше му пружио руку, а пред очима јој се смркну.

— Збогом остајте, — рече поново.

Williams устаде, и колебајући се ухвати ју за руку. Маријана му даде пет секунада. Прођоше пет секунада, и Williams се још увек колебао; Маријана му продрма руку и врло топло и врло пријатељски рече му:

— Збогом остајте.

— Али . . . писати ми је ваљада . . . слободно? — запита ју Williams.

— Ох, ако имате вољу . . .

— Ако вам се што догоди, пишите ми; и ја ћу вама писати, ако се у моме животу што занимљиво догоди.

Маријана се окрете и оде. Са спрага је гледала и видела је, како Williams замишљено гледа преда се и како се брижно горе-доле шета.

— Ово већ ништа не вреди — помисли и уђе у собу.

— Но! — дочека ју мати.

Маријана само главом даде знак.

— Ништа — рече — бар за сад ништа.

— За сад? — запита ју мати иронично.

— Па и тако се нећете никада више видети.

— И ја сам му то исто рекла, — одговори Маријана.

— Па онда!

— Чекајмо . . .

У вече су отпутовале. Када су кући стигле, већ их је једна карта од Williams-а чекала. На карти је било само неколико речи, али и ове беху врло љубазне. Сутра дан је друга карта стигла. И Williams се кренуо кући својој и на путу за Енглеску са сваке станице — где се мало дуже бавио — послао је по једну карту. Прошла је већ једна недеља и Маријана је са неком сумњом почела читати честе карте. Неколико редака само, но као да им је она топлина и љубазност све мања и слабија бивала . . . И мати јој, — којој је сваку карту показала — приметила неку промену у писању и свагда је са неком бригом читала новије и новије карте.

Накш десет дана дође једна карта из Париза. Ово је према Гласгову била последња штација. Williams је овде хтео пет дана да пробави. Када је париску карту примила, тада је Маријана села и дугачко писмо написала. Писмо је Williams-у било упућено у Гласгов, кад стигне кући, већ ће га онде на столу чекати.

„Морам вам писати — гласило је писмо — али не зато, да вам на ваше са пута вам вашег кратке вести одговорим, а још мање зато, да ми одговорите. На ово писмо немојте ми одговорити, — и у опће на моја писма немојте одговарати. Молим вас на то; ову молбу морате ми испунити; забрањујем вам да ми пишете. Но ја ћу вам зато писати, јер ме на то велика, нека недољива душевна нужда приморава, јер морам казати — сад већ могу казати и морам казати — шта су за мене била та два месеца, која смо заједно провели. Ми се никада више не ћемо видети, а и не смемо се видети никада више, да вам могу рећи, и да вам рекнем, да је од тада почео мој живот од како сам се с вама упознала, и да ће ово за мене најлепше, најдрагоценије и најлепше бити од свега онога, што живот један дати може. И морам вам се захвалити на том великом и чуднова-

том поклону; срце ми је препуно њиме; морам писати, да искажем и морам писати, јер ово је тек сад живот за мене . . . Ми се никада више не ћемо видети, с тога вам сад кличући но уједно болним срцем могу писати, да сам вас волела и да вас и сад вољем, и као што нам није слободно видети се више — јер вам не бих могла погледати у очи — тако је испуњен живот мој лепом успоменом и слашћу, да вам морам поновити, да вам морам казати . . .“

Писмо је надугачко испало. Маријана га је врло пажљиво прочитала, затим га смотала у коверт. Тада јој уђе мати.

— Шта си писала?

— Williams-у сам писала.

— А шта?

— Писала сам му, да га вољем.

— Јеси ли полудела?

Маријана смешећи се стресе главом.

— Не.

— Не допуштам, да пошаљеш писмо.

— Но, но мати, ипак ћу га послати.

Писмо оде. Други дан оде и друго и опет опширно писмо.

„Овде у нашој башти седим и гледам, како пада лишће са дрвећа. Дивна, топла јесен и ја питам себе, није ли ово највећа срећа овако живети: Мирно, отвореним очима сањати о једној све богатијој успомени у срцу. Загледам у душу и запитам ју: што си срећна? Доста је, кад ти волеш. И за то одговарам самој себи: доста је; ово је слатка, тужна и болна срећа, али испуни душу . . .“

Тако је ишло кроз десет страна. Душа девојачка, душа женска, то је права срећа. Сутра дан и опет писмо: успомене из Млетака. Williams-ове речи, Williams-ови погледи. Неувеле, јер су сасвим завршене успомене. Кроз недељу дана дође одговор на писма: узбуђен, раздражен, непокојан одговор.

Williams је молио за дозволу, да и он сме писати.

„Не — одговори на ово Маријана, — не смете мени писати. Не смемо се никада више састати и никад више не

смете ми писати, јер иначе ћу ја ућутати. Ја само онда могу писати, ја само онда могу све исказати, шта ми је на срцу, када ви ћутите, када останете само успомена, јер само тако могу без икаквог зазора и стида казати, колико вас волим . . .

— Маријано, — рече јој мати, која је у целој ствари посвећена била, — ти си тако будаласта као ћурка, кад му сама пишеш, да му није слободно одговорити.

Маријана јој сасвим озбиљно одговори:

— Не; овако је добро . . . Мушки не знају ћутати.

После неколико дана стигне једно пуно молбе писмо од Williams-а. Али је Маријана непоколебљива остала. Не сме ни на једно писмо јој одговор доћи, јер иначе, она не ће више писати. На то је Williams ућутао. Маријана је пак вредно писала опширна писма у Glasgow и писала о љубави њезиној, о тајнама њезине девојачке душе, о обожавању, које је према Williams у осећала, и на сва ова писма није дошао одговор. Већ су прошле четир недеље, затим још четири, и од Williams-а не стиже никаква вест. Маријана је све нестрпљивије чекала пошту и за неколико дана беше изгу-

била веру и сваку наду. Много је плакала и туговала, и једног дана када је почела и опет опширно писмо писати, тресну перо о земљу. Није писала. Читаву недељу дана није писала.

— Но, јеси ли га се већ одрекла, и јеси ли га заборавила? — запита ју мати.

— Је ли, да си будала била?

Маријани се напунише очи суза, и изађе из собе. Али за врло кратко време церекајући, цичећи и плачући дотрчи натраг са једним телеграмом, ког је поштарева мала служавка донела.

— Нисам му бадава забранила — рече смејући се, — нисам му бадава толико пута забранила . . .

— Шта? — запита ју мати убезе-кнута.

— Да овамо дође.

— И сад овамо долази?

Маријана јој пружи телеграм. У телеграму је ово стојало: „Сутра к' вама стижем. Williams.“

— Овамо ће доћи — рече радосно Маријана. — Та забранила сам му. Мора да говори, јер сам му забранила. Воли ме, љуби ме, јер нисам допустила, да ме заборави.

У Карлову.

п. м. п.

ДВЕ ПЕСМЕ

ИЗ НЕВРЕМЕНА

„ПУТНИК“

од Петра Прерадовића.

Боже мили, куд сам заш'о!
Ноћ ме стигла у туђини.
Не знам пута, не знам стазе,
Свуд го камен ноге газе,
Све се страшна пустош чини.

Још ноћишта н'јесам наш'о!
Сјевер брије с сњежног брда!
А туђинцу сиромаку
Још је већи мрак у мраку
Још је тврђа земља тврда!

Наоколо магла пада,
Застрта је мјесечина —

и

САВРЕМЕНА

ПУТНИК

лице на Прерадовићево наличје.

Боже мили, куд сам заш'о!
Дан ме стиже у својини.
Све знам путе, све знам стазе,
По цвећу ми ноге газе,
Свуд по милој домовини.

Даниште сам српско наш'о!
Југ ми благи шири била!
А својаку на мегдану
Све јаснији дан на дану,
Све је мекша земља мила.

Наоколо блесак сјаје,
Откри ми се сунце јарко,

Не види се зв'ездам трага:
Мајко мила, мајко драга,
Да ти видиш свога сина!

Да ти видиш њега сада
Окружена од зла свега,
Ти би горко заплакала,
Рука би ти задрхтала
Од жалости — грлећ' њега.

Зашто тебе н'јесам слуш'о,
Кад си мени говорила:
'Нејди, синко, од матере,
Која мек ти лежај стере
У сред свога мека крила!

Нејди, синко, црага душо!
Нејд' од крова очинога —
Туђа земља има своје,
Не познаје јаде твоје,
Туђа љубав љуби свога!

Говорећи собом тако
Ка колиби једној клима,
Коју спази изненада
Уморени путник сада
И закуца на вратима.

Отварајућ' све полако,
Питајућ' се: ко ће бити?
Главу пружи једна стара;
„Дај у име Божјег дара,
Бако, мени преноћити!“

Примила бих тебе радо,
Али видиш: ту спавају
Три ми синка и три кћерце,
Који ц'јело мајке срце
И сву кућу испуњају.'

„Ниј' далеко већ од дана,
Већ поздравља пјевац виле —
Док загреје данак Божи,
Мало ватре бар наложи,
Да отопим смрзле жиле!“

Ватра ми је запретана,
Дрва немам скоро ништа;
Ово мало, што ј' унутра,
Треба мојој дјечи сутра,
Кад се скупе код огњишта.'

»За туђинца ништа немаш,
Туђа мајко, кад те моли!
Туђе дјете твоје није.“
С тим му грозне сузе двије
Низа лице капну доли.

„Гдје су руке твоје мајке,
Сад да скупе сузе сина?
Гдје кољено да почине,
Да ти тешко бремене скине —
Гдје је твоја домовина?!“

К'о да су му грчи љути
Овим р'јечма срце стисли —

Звездама се небо осу,
Њима вила кити косу,
А буди се јунак Марко!

Мајка њему венац даје,
Окружену добром сваким,
Од радости све се смеје,
На срцу га своје греје
И милује крилом лаким.

Јер је Марко мајку слуш'о,
Када му је говорила:
„Дођи, сине, чека мајка,
Дуго ти се веће вајка
И жељка те сред свог крила!“

Дођи, синко, драга душо,
А до крова очинскога —
Своја земља жели своје,
Излечиће јаде твоје,
Мајка љуби сина свога.'

Сневајућ' у себи тако
На Косово Путник жури,
На бојноме хату језди
Сав у сјају као на звезди
Ил пут сунца орао сури.

Отварајућ' све полако,
Питајућ' се: ко ће бити?
Престрашена мајка гледа —
„Дај ми земље мог прадеда
И старом ме славом кити!“

Примам тебе, сине, радо,
Али кликни, нек те чују
Ови овде — роб до роба
И под њима гроб до гроба,
Што ми кућу испуњају!“

»За њих, за те живот дадо' —
Ал Маркове дај ми силе:
Као он када мегдан дели,
Да ми око огњем стрели
И отопи смрзле жиле!“

Ватра ми је запретана
Још од кобног Видов дана,
Ал огањ је жив изнутра
И плануће овог јутра,
Кад те видех, зоро рана!

»Нек те мине стара рана,
Мајко моја, син те грли!
Теби ево он се враћа.«
Мајка..., робље све као браћа,
У наручје њему хрли.

»Ево руке мајке моје
Око врата сад су сина —
Ту Антеју из недара
Посукнуће снага стара:
Ту је моја домовина!“

Тако соко закликт'о је —
Те му речи крила дале,

Укочени путник стоји,
Леден зној му чело зноји
И отимље мозгу мисли.

Ал очи му уздигнуте,
Окрену се, ој — онамо,
Гдје од драге домовине
Свако јутро сунце сине,
Тамо жељом хити, тамо!

»Теби опет душа дише,
Теби срце опет бије,
Домовино, мајко среће,
К теби опет син се креће,
Од радости сузе лије!

Прими опет своје д'јете;
Довјекз ће твоје бити,
Љубит' тебе свако доба,
У твом пољу дај му гроба,
Твојим цв'јећем гроб му кити!»

Те полете у бој — сиви,
Свет запањен да задиви
И оживи идеале.

Очи су му уздигнуте,
Окрену се, ој — онамо,
Где се диже стара грађа,
Где се ново сунце рађа,
Тамо жељно хити, тамо!

»Пронашао сам старе путе:
Теби опет срце бије,
Домовино, мајко среће,
К теби опет син се креће —
Од радости сузе лије!

За тебе ће крв да лије —
Син твој опет твој ће бити:
Ту да живи сад му воља,
Зато дај му твоја поља,
Да ти недра цвећем кити!»

Н. Сад, на Петров дан 1913.

Ј. Ж.

Др. Михајло Полит-Десанчић, првак народни навршио је други дан Духова, 3. (16.) јуна о. г., 80. годину живота. Тога дана су га поздравили његови пријатељи и штоваоци из места а добио је многих поздрава и из свију крајева од Мађара, Немаца, Француза и Руса, јер је његово име поштовано и чувено у целом образованом свету. Поздравио га је и сам краљ Петар и краљ Никола. И ако се наш лист не бави политиком, на којој је поглавито радио др. М. Полит, ипак је заслужио и наше признање на своме савесном и истрајном раду кроз пуних 50 година око народне среће и боље будућности. Живео!

Српски Соко. Нови Сад је имао први дан Духова о. г. лепу свечаност. Тога дана је приређена друга јавна вежба Српског Сокола у Новом Саду, којој су се придружиле ученице српске више девојачке школе у Новом Саду и ученици српских основних народних школа из Сентомаша, као подмладак соколски. Један и други подмладак наизменце са одраслим члановима и чланицама дали су оној многобројној публици, која се искупила на тој вежди, врло леп приказ и право уживање у оном шаренилу и оним тактичним и прецизним покретима нашег подмлатка, који је и вешто и тачно из-

водио разне гимнастичке фигуре. Овака вежбања утичу врло пријатно на старије људе, а на млађе привлачно, да и они тим трагом пођу у своје доба.

Ова вежбања имају и своју васпитну страну, јер се омладина навикава на ред и послушност, а при том се и тело крепи и поуздање јача. Зато ми и препоручујемо нашој омладини, да ступа у овака удружења.

Верени и венчани. Госпођица *Кашинка Јовановићева*, кћерка пок. дворског саветника Стеве Јовановића и Олге, рођ. Дунђерске, председнице просветне задруге будимпештанске св. мајке Ангелине, а унука Лазе и Софије Дунђерски, велепоседника новосадских, верила се с кнезом *Георгијем Димишријевић-Маурокордато*, тајником царско руског генералног конзула у Будимпешти, а потомак негдашњих молдавских Господара Маурокордато.

Госпођица *Олга Глигоровићева* из Ст. Бечеја, верила се с г. *Владиславом Ненадовићем* апотекарером из Новог Сада.

Госпођица *Десанка Пешровачка* из Ст. Футага венчала се с г. *Симом Миковићем*, економом из Илинаца.

Конгрес српских земљорадничких задруга одржаће се ове године у *Лицику* (купатилу)

код Пакраца, септембра месеца. Дан и распоред одредиће се доцније.

Берта Сутнер, познати писац и агитатор за светски мир, која је написала знамениту и у свету познату књигу: „Nieder mit den Waffen“ (Доле с оружјем), прославила је у понедељак 27. маја (9. јуна) о. г. 70. годину свога родољубивог живота. И ако својим радом и својим списима није успела, да оживи своју идеју, ал је толико постигла, да се данас и велике силе удружују, да очувају међународни мир или да га бар ограниче на најуже границе. Па већ и зато смо дужни одати признање овој славној жени; а њена ће мисао кад тад наћи одзива у целом образованом свету.

Ч И Т У Љ А

† **Милена Васић рођ. Матејић** супруга адвоката Др. Андрије Васића, дугогодишња и вредна одборкиња и рачуно-прегледачица великобечкеречке добротворне задруге Српкиња преминула је у среду 25. јуна о. г. после дужег и тешког боловања у 34. години млађаног живота свога. За њом жале супруг јој и јединица ћерка Зорица, мати Тина, сестра Јулка и брат јој Милан. Покојница беше узорна домаћица, добра Српкиња и нежна мати. У друштвеном животу беше увек весела и живе нарави. Губитак, који је смрћу њеном постигао задругу Српкиња велики је. Лака ти црна земља била мила Милено! Бог да ти душу прости и нека ти је вечан помен међу нама!

† **Изабела Савин рођ. пл. Стратимировић.** Наша чланица и супруга ц. и кр. генералмајора, Љубомира Савина; преселила се у вечност у Пајоровом Санаторијуму у Будимпешти 2. (15.) јуна о. г. после дугог и тешког боловања, а уторак 4. (17.) јуна пренети су отуда у Нови Сад земни остатци њени и уз велико саучешће новосадског опменог грађанства сахрањено у св. успенском гробљу. Уз супруга оплакују покојницу брат Иван пл. Стратимировић и сестре: Олга Адамовић, Олга Поповић и Ана пл. Стратимировић. Бог да јој душу прости!

† **Марија пл. Војновић рођ. Поповић**, верна и добра супруга Владимира пл. Војновића, поседника из Бачког Фелдварца, а снаха епископа темишварског, дра Георгија Летића, упокојила се 31. маја (13. јуна) о. г. после дугог и теш-

ког боловања у својој 48. години живота. Беше добра мати и ваљана Српкиња; однеговала је своје четворо деце: Милу, удату Мошоринац, Олгу, Ружу и Милоша, који сад оплакују своју рано преминулу мајку. Вечан јој помен!

† **Др. Душан Милић**, сестрић велепоседнице г-ђе Софије Лазе Дунђерског, почасне чланице наше Добротворне Задруге и добротворке св. Мајке Ангелине у Будимпешти упокојио се у недељу 11. (24) јуна о. г. у својој 48. години живота после дужег и тешке болести у санаторијуму Црвеног Крста у Будимпешти, а отуда 12. (25.) јуна пренет у Нови Сад и уз опште саучешће сахрањен у породичну гробницу у алмашком гробљу. Покојни Душан беше отворена карактера, интеллигентан човек, поштован и омиљен међу својим друговима. Није се женио и боравио је у кући свога тетка Лазара и Софије Дунђерски, који су га пазили као своје дете. Бог да му душу прости!

† **Ђура пл. Новић.** Нестаде и опет у нас један млад живот. Ђура, син наше одличне чланице и бивше подначелнице г-ђе Христине удове пл. Новић упокојио се после дужег и теже болести лицем на Петров дан 29. јуна (12. јула) о. г. у 42. години живота. Тако се, на жалост не само породице, него и народа, губе најодабранији синови наших старих и угледних породица, међу које спада и породица Новића. Покојни Ђура беше не само по називу, него и по делању племенита срца и душе и у толико је већа жалост, што га губимо. Поред ојађене матере, оплакује га брат Милан, поседник, сестра Љубица удата за г. Ђоку Павловића инжењера панчевачког и стриц Коста, велики судач у миру. Вечан му спомен!

† **Љубомир Недељковић**, у мировљени парох Каменички, отац професора карловачког Милана Недељковића и г-ђе Љубице Штауфер, упокојио се 30. јуна (13. јула) о. г. у 80. години живота. Беше тихе и благе нарави старац. Бог да му душу прости!

† **Јован Димић.** Први дан Духова, т. ј. 2. (15.) јуна о. г. сахранисмо земне остатке честитог, поштованог и опште љубљеног старине новосадског, *Јована Димића*, поседника, у 79. години свога лепог живота. Сви смо га волели, сви поштовали, јер је био добар, предусретљив, пажљив према сваком. Оплакују га: кћи Меланија Велисављевића, зетови: Исидор Дебељачки, поседник; Ђорђе Васиљевић, управитељ Српске Банке у Загребу и Др. Миленко Марковић, адвокат и посланик из Пакраца, унучад: Др. Ђорђе и Мита Дебељачки и Добрила Марковић рођ. Дебељачки и велик број других пријатеља и поштовалаца. Вечан му спомен!

БЕЛЕШКЕ.

ПРОСВЕТА.

МИТРОПОЛИЈА КАРЛОВАЧКА.

Сршетком минуле школске 1912—13. године престали су по решењу виших школских власти на оостраним српским вишим девојачким школама јавни испити и у место тога заведене су јавне школске свечаности, на којима по једна ученица из сваког школског предмета говори по једну одабрану лекцију, а песме, појање и гимнастику у групама обављају. То се ове године први пут у Новом Саду одржало и показало се као пробитачније. Деца немају оне треме, што се на испитима опајало, а публика је имала прилике и да посети ову свечаност у већем броју и да се увери, шта се све и како учи у тим школама

Добили смо извештаје за прошлу школску 1912—13. г.

1. О српској православној учитељичкој школи у Сомбору који је спремио управитељ и професор Милан Мандровић, из којег видимо ове податке:

У школи је било уписано 104 ученице православне вере и 1 реформатске вере као редовне и 5 као приватне. Од тих је довршило годину с одликом: 3; с врло добрим успехом: 21; с добрим: 41; с довољним: 23; с недовољним: 15; а са слабим; 3. Владање је било примерно у 96 ученица, а 5 похвални. Оспособљено је за учитељску службу од 14 ученица из IV разреда: 1 с одликом; 5 с врло добрим; 8 с добрим; 1 с довољним и 1 с недовољним.

2. О српској вишој девојачкој школи у Новом Саду. Књига: 36. Саставио Мита Ђорђевић, управитељ. Уписано је било 166 редовних и 10 приватних ученица, свега: 176. Испитано свега: 165. По језику: 169 Српкиња; 5 Хрватица и 2 Рускиње По успеху: 13 одличних; 49 врло добрих, 63 добрих, 24 довољних и 10 недовољних. Од 176 уписаних ученица у овој школи, било је из места 41, а остале са стране. Крајем 1912. г. износио је фонд ове школе К 127.475'26., што је врло мало, да се тај завод одржи. Зато је и учињен покрет од Новосаткиња за прикупљање прилога за овај фонд.

3. О српској вишој девојачкој школи у Сомбору. Извештај је приредио управитељ Јован Благојевић. Уписало се у тој школи 61 ред. ученица и 4 приватне свега: 65, а испитано 63. Међу овима је из места: 44, а остале су са стране. По успеху: 8 одличних; 21 врло добра, 24 добре, 8 довољних, 2 недовољне.

И ова школа има свој фонд, који је изно-

сио крајем 1912. г. К 159.314'70. Наравно, да приход не досиже, да се подмирују потребе те школе; с тога служе од добре воље наставници тог завода уз годишњу награду од К 1000, тек да се школа не затвори

4. О српској вел. гимназији у Новом Саду. У завод је било примљено прошле школске године 506 мушких и 8 женских ученика, свега: 514; а од њих је испитано 473, и добило из свију предмета врло добар успех њих 30; из свију предмета добар: 115; довољан: 234; из једног предмета недовољан: 41; из два предмета недовољан: 23. — Платило школарину: 402; ослобођено од школарине; 71. — Од уписаних ученика је из Новог Сада: 118; остали су са стране. Међу примљеним ученицима је по вери и језику било: 436 Срба правосл. вере; 15 Хрвата, 6 Словака, 1 Рус и 15 Немаца

5. Разредница суботичке варошке срп. основне школе и срп. вероисповедне школе на Келебији саставио Богдан Свирчевић, управитељ. У извештају има на првом месту леп чланак, »Знање је светлост — знање је моћ«. У варошкој школи било је уписано у сва четири разреда: 83 мушке и 69 женске деце, свега: 152; а на Келебији: 16 мушких и 14 женских, свега 30. У варошкој школи било је уписано 2 буњевачке и 4 мађарске деце.

СРБИЈА.

Школа за сељачке домаћице. Друштво за чување народног здравља у Србији увидело је, да је за чување народног здравља у Србији увидело је, да је за чување народног здравља од преке потребе, да се сељачке домаћице више просвете и боље упуте у својим домаћичким дужностима. Тога ради је друштво отпочело по разним крајевима Србије већ од 4—5 година овамо отварати с јесени школе за сељачке домаћице. Те су школе трајале 2—3 месеца, а у њима се учило читање и писање, хигијена, кување и мешња хлеба; наравно, све је то ишло бесплатно за онај народ, који се обучавао. На науку су долазиле одраслије девојке и млађе жене, а обучавали су их учитељи, свештеници, лекари из предмета, а из практичног кућарства обичне интеллигентније женскиње, које су веште домаћице. Предавача је било бесплатних и уз мали доплатак (хонорар). Сваке године је било по три и четири такве школе и сваки пут у другом месту. Тај се рад показао као врло добар и кад се преклане образовао у Србији Женски Савез, прихватио је и он ту мисао и лане ступио у преговоре са друштвом за чување народног здравља, како би тај рад проширили и усавршили. Већ су та

два друштва имали и заједничке састанке и спремали се, да отворе више таквих школа за прошлу јесен; али наступели рат одложио је такав рад и ми се надамо, да ће идућа јесен повољнија бити за културни рад и да ће та два друштва и на том пољу велико добро донети своје народу.

И наш ово страни Женски Савез има на уму, да подиже оваке школе; ал и њега је у послу омело ово немирно време; но чим то прође, поћи ће и наш Женски Савез, уверени смо, на овај спасоносан и културан посао

— У Београду постоји завод за образовање и васпитање илуво-неме деце и школа 1911—12. о. године било је у њему у свих пет разреда: 49 питомаца и то: 32 мушка и 17 женских. По завичају је било 43 из Србије, 3 из Босне и Херцеговине, 1 из бивше Старе, а сада Нове Србије и 2 из Баната.

ЗА ДОМАЋИЦЕ.

Какву земљу воле јабука. Многи мисле, да јабука захтева тешку и влажну земљу, а оно је сасвим противно. Јабука треба оцедну и сувљу земљу и топле присојне положаје. На против к ушка захтева јачу и влажну земљу. Јабука на влажној и тежој земљи добија разне болештине, красте, рака, и т. д. и не рађа редовно, а кад и роди, опада јој плод. За то ваља садити јабуке на лошијој земљи и оцедитом месту.

Коме се зноје руке, нека узме 125 грама воде од руже, 10 грама боракса и 8 грама глицерина, па нека том мешавином маже руке и престаће знојење.

КЊИЖЕВНОСТ.

Сапутници Књижара београдска, С. Б. Цвијановића, издала је ових дана књигу наше духовите младе књижевнице, г-ђице *Исидоре Секулићеве*, под горњим насловом. Књига је укусно израђена има у њој 16 лепих прича богато искићених бујном маштом и духовитим мислима исказане у лепом српском језику. Књига има пуних 11 штампаних табака а вреди само 2 К (или динара). Јадан критичар из Београда изражава се о тој књизи ово:

Као што у животу има људи бољих од добрих, тако и у литератури има књига бољих од добрих. Једна од тих књига које стоје изнад добрих јесте и нова књига г-ђице Секулићеве. Без намере да се упуштамо у подробнију анализу и критику самога дела, ми ћемо овде у кратко изнети у неколико битних одлика и великих врлина те племените књиге, и тиме је најбоље препоручити пажњи оних читалаца који знају каква ретка уживања може да пружи једне оваква књига души.

Јер књига г-ђице Секулићеве није толико дело талента колико је дело душе. Има писаца

који имају више талента, а мање душе, исто тако као што их има са великом душом, а са мањим талентом. Они први могу бити јачи, али ови други су увек племенитији. Г-ђица Секулићева је из реда ових других. Ми отворено признајемо да нам је племенитост милија од снаге. Отуда, ми свесно тврдимо да је ова књига, која је толико топла и тако непосредно искрена и у којој има пуно лепог и интересантног што може да пружи дискретна ауто-биографија једне сложене душе и једног напаћеног срца једна од најбољих које су у нашој књижевности. Они који цене отменост, читајући ову књигу, имаће прилике да веома уживају.

Кад се има на уму да је стилистичка страна дела беспрекорна, и да се из чисто техничких особина списа може закључити и о не малом књижевном таленту који се свуда осећа, имаће се потпуна представа о заслуженој похвали коју смо ми хтели, без ограда, да одамо овој интересантној књизи. Додаћемо још да у спољности издања има укуса, и тај комплимент издавачу два пута ћемо водвући.

БОЉЕ ЈЕ БИТИ СЛЕП ОЧИМА, НО ПАМЕЋУ. А слеп је очима, ко не зна радити и не зна се прометати. — Раду и прометању учи се човек у детињству. — Зато упућујте ваљану децу на занате и друге привредне послове.

СТЕЧАЈ.

Добротворна Задруга Српкиња Петровчанки у Бос. Петровцу

расписује овим стечај на мјесто

УЧИТЕЉИЦЕ

за своју радничку школу за течај шивања рубља и кројења горњих хаљина.

Учитељици је одређена за сада мјесечна плата 80 К, стан и дрва у нарави.

Од компетенткиња се тражи да имају добре сведоџбе и да су коју годину самостално радиле. Првенство имају Босанке.

Молбе се имају поднијети горњој задрузи до 12. (25.) јула 1913. г.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Господин др. Панта Тодоровић поклонио је Добротворној Задрузи Српкиња Панчевачких 50 (педесет) круна, у место венца на одар покојној својој кумици Десанки др. Душана Бошковића.

На овом поклону изриче ова За друга дародавцу најтоплију захвалност. Панчево, 14. маја 1913.

Анка К. Милутиновића
председница.

Анђелија С. Кешанска
тајница.

BAD REICHENHALL.

У знаменитој баварској купци „РАЈХЕНХАЛ“-у отвара и ове године, свој „пансионат“ Српкиња г-ђа САРА ДИМИТРИЈЕВИЋКА из БЕЧА у вили „CONCORDIA“ која лежи на најлепшем месту купатила. Срби који су се бавили тамо прошлих година, хвале се умереним ценама, лепим пријемом и укусним јелима, која се зготовљавају по српском начину. Препоручујемо нашем свету, који буде тамо одлазио на лечење, овај српски пансионат.

На захтевање, шаљу се бесплатно проспекти о ценама. Писма ваља упутити на г-ђу Сару Димитријевићку, BAD REICHENHALL — VILLA „CONCORDIA“ BAYERN.

СЛАНО КУПАТИЛО

У СТАРОМ СЛАНКАМЕНУ

ОТВОРЕНО ОД 1. МАЈА ДО 1. ОКТОБРА.

СЛАНЧА СПЕЦИЈАЛНО ЛЕЧИ:

ревматизам зглобова и мишића; ексудативно запаљење у трбушној дупљи, материци и јајницима; све врсте катаралних запаљења; малокрвност, бледуњавост и шкрофулозу свију облика; жигове и севотине; извесне врсте кожних болести.

Купатило има 60 елегантно намештених соба са ценом од 1 до 4 К; лепу пространу новосаграђену РЕСТАУРАЦИЈУ СА ДОБРИМ ЈЕЛИМА И ПИЋЕМ, СТАЛНУ МУЗИКУ, КОЈА ТРИПУТ ДНЕВНО СВИРА.

Ближа извешћа и проспекте бесплатно даје ШТЕДИОНИЦА У СТ. ПАЗОВИ.